UKNF | URZĄD KOMISJI NADZORU FINANSOWEGO

Rynek emerytalny w Polsce (stan na koniec 2019 roku)

Spis treści

Wstęp 4

1. Kształt systemu emerytalnego 5

1.1 Otwarte fundusze emerytalne 5

1.2 Pracownicze programy emerytalne 6

1.3 Indywidualne konta emerytalne 7

1.4 Indywidualne konta zabezpieczenia emerytalnego 8

1.5 Pracownicze plany kapitałowe 8

1.6 Planowane zmiany w obowiązujących regulacjach i ich wpływ na podmioty oraz uczestników 9

2. Instytucje i produkty 10

2.1 Przegląd instytucji finansowych oferujących produkty emerytalne .. 10

2.2 Rozwój produktów emerytalnych 11

2.3 Formy produktów emerytalnych oferowanych przez instytucje finansowe 13

3. Zgromadzone aktywa w systemie emerytalnym 14

3.1 Aktywa w podziale na rodzaj produktu 14

3.2 Aktywa według instytucji 16

3.3 Średnia wartość rachunku uczestnika systemu emerytalnego 16

4. Uczestnicy systemu emerytalnego 18

4.1 Uczestnicy w podziale na rodzaj produktu 18

4.2 Uczestnicy według instytucji 20

4.3 Nowi uczestnicy systemu emerytalnego 21

4.4 Wskaźnik uczestnictwa w PPE 22

4.5 Wskaźnik uczestników czynnych 22

5. Wpłacone składki 24

5.1 Składki według rodzaju instytucji i produktu 24

5.2 Średnia roczna wartość wpłat na uczestnika w 2019 r. 26

6. Wypłaty i umorzenia środków 26

7. Dodatkowe informacje o produktach systemu emerytalnego 30

7.1 Wyjątkowa liczba rejestracji PPE w 2019 r. 30

7.2 Wartość składek podstawowych i dodatkowych w PPE 31

7.3 Wykreślenia PPE 34

7.4 Zwroty z IKE i IKZE oraz transfery z/do IKE i PPE 36

Podsumowanie 39

Cel raportu

Celem raportu jest podejmowanie działań edukacyjnych i informacyjnych w zakresie dostępnych produktów emerytalnych w ramach II i III filara polskiego systemu emerytalnego poprzez przedstawienie informacji na temat kapitałowych form zabezpieczenia emerytalnego funkcjonujących na rynku polskim w 2019 r.

Wstęp

Raport zawiera dane dotyczące produktów emerytalnych dostępnych w ramach II i III filara polskiego systemu emerytalnego: otwartych funduszy emerytalnych (OFE) zarządzanych przez powszechne towarzystwa emerytalne, pracowniczych programów emerytalnych (PPE), indywidualnych kont emerytalnych (IKE), indywidualnych kont zabezpieczenia emerytalnego (IKZE) oraz pracowniczych planów kapitałowych (PPK). W opracowaniu przedstawiono podstawowe informacje charakteryzujące poszczególne produkty według stanu na dzień 31 grudnia 2019 r., jak również analizę porównawczą wybranych zagadnień, takich jak wartość zgromadzonych aktywów, liczba uczestników, wielkość składek i zjawiska mające wpływ na wielkość aktywów, tj. wypłaty i umorzenia, przy uwzględnieniu danych za lata 2015-2019.

Raport przygotowano na podstawie danych przekazanych do Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego (UKNF) przez instytucje finansowe zarządzające poszczególnymi produktami, a także na podstawie danych przekazanych przez pracodawców prowadzących PPE.

1. Kształt systemu emerytalnego

System emerytalny, jaki powstał po wdrożeniu reformy emerytalnej, która miała miejsce w 1999 r. zastąpił stary system repartycyjny o zdefiniowanym zdarzeniu, nowym powszechnym, zdywersyfikowanym systemem emerytalnym o zdefiniowanej składce opartym na dwóch filarach: repartycyjnym i kapitałowym.

Zreformowany system emerytalny składa się z trzech podstawowych części: powszechnego filaru repartycyjnego (I filar), powszechnego filaru kapitałowego (II filar) oraz dodatkowych, dobrowolnych form oszczędności, jak pracownicze programy emerytalne, indywidualne konta emerytalne i indywidualne konta zabezpieczenia emerytalnego oraz działające od niedawna pracownicze plany kapitałowe (III filar).

Reformę emerytalną w Polsce rozpoczęto w 1999 r.

1.1 Otwarte fundusze emerytalne

Otwarte fundusze emerytalne (OFE) to II filar polskiego systemu emerytalnego. Obecnie na rynku funkcjonuje 10 OFE zarządzanych przez powszechne towarzystwa emerytalne (PTE). Przedmiotem działalności funduszu jest gromadzenie środków pieniężnych i ich lokowanie, z późniejszym przeznaczeniem na wypłatę członkom funduszu emerytury, po osiągnięciu przez nich wieku emerytalnego. Pierwotnie uczestnictwo w otwartym funduszu emerytalnym było obowiązkowe. Ubezpieczony sam podejmował decyzję, do którego funduszu chce przystąpić, a w trakcie trwania członkostwa mógł zmienić decyzję, tzn. zmienić fundusz i przetransferować swoje środki do nowo wybranego funduszu. Jeżeli zaś nie przystąpił, do żadnego funduszu, wówczas podlegał, tzw. losowaniu.
Z dniem 1 lutego 2014 r. nastąpiły zmiany prawne, zostało zniesione losowanie, jako forma uzyskania członkostwa w OFE. Fundusze zaczęły pozyskiwać członków przede wszystkim na rynku wtórnym, czyli spośród członków należących do innych OFE, zaś osoby wchodzące na rynek pracy i podlegające obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu mogły podjąć decyzję o przystąpieniu do OFE, ale nie musiały. Decyzja taka była podejmowana przez znikomy odsetek pracujących. Stąd od lutego 2014 r. widoczny jest powolny, ale systematyczny spadek liczby członków OFE ze względu na przewagę osób wychodzących z tego systemu, poprzez tzw. suwak bezpieczeństwa, który polega na tym, że w okresie 10 lat poprzedzających osiągnięcie przez członka OFE wieku emerytalnego, zgromadzony przez niego kapitał jest przekazywany sukcesywnie do ZUS. Od chwili rozpoczęcia tego procesu również całość jego bieżących składek emerytalnych przekazywana jest do ZUS. Głównym celem mechanizmu suwaka, wskazanym przez jego twórców, jest ochrona członków OFE przed tzw. ryzykiem złej daty, obciążającym ustalanie wartości całego kapitału emerytalnego według wyceny z jednego dnia, co może przełożyć się na znaczące obniżenie tej wartości w przypadku, gdy przeliczenie nastąpi w

OFE to II filar polskiego systemu emerytalnego.

niesprzyjających warunkach rynkowych, np. chwilowego, ale znaczącego spadku cen instrumentów finansowych.

Na początku reformy emerytalnej do OFE trafiało 7,3% ze składki emerytalnej wynoszącej 19,52%. Taki podział składki był obowiązkowy dla osób, które urodziły się po 31 grudnia 1968 r. czyli osób, które obowiązkowo należały do nowego systemu emerytalnego. Zaś osoby urodzone przed 1 stycznia 1949 r. całość składki przekazywały do FUS. Osoby, które urodziły się po 31 grudnia 1949 r. a przed 1 stycznia 1969 r. mogły same zadecydować czy chcą przystąpić do nowego systemu i podzielić składkę między FUS, a OFE, czy też pozostać w starym systemie i całość składki odprowadzać do FUS.

W kolejnych latach nastąpiły kolejne zmiany i tak od maja 2011 r. nastąpiło przesunięcie części składki emerytalnej z OFE do ZUS na specjalne subkonto (indywidualne). Obniżona została wartość przekazywanej składki do OFE z 7,3% do 2,3% a pozostała część, czyli - 5% przekazywana jest na subkonto w ZUS. Od 1 lutego 2014 r. wskaźnik podstawy wymiaru składki wynosi 2,92% a na subkonto w ZUS trafia 4,38%. Należy również podkreślić, że środki zaewidencjonowane na subkoncie w ZUS, podobnie jak w OFE, podlegają dziedziczeniu.

Przepisy ustawy z dnia 6 grudnia 2013 r. *o zmianie niektórych ustaw w związku z określeniem zasad wypłaty emerytury ze środków zgromadzonych w otwartych funduszach emerytalnych* dokonały istotnych zmian w części emerytury, na którą składają się środki zgromadzone w II filarze (OFE). Na początku 2014 r. otwarte fundusze emerytalne umorzyły 51,5% jednostek rozrachunkowych zapisanych na rachunkach członków OFE, a następnie przekazały aktywa do ZUS. Równowartość umorzonych jednostek rozrachunkowych została zaewidencjonowana w FUS na indywidualnych subkontach każdego ubezpieczonego.

Od lipca 2014 r. do OFE trafiają składki tylko tych członków, którzy w okresie od kwietnia do lipca 2014 r. lub od kwietnia do lipca 2016 r. i 2020 r. czyli w okresie tzw. okienek transferowych złożyli w ZUS odpowiednie oświadczenie w tej kwestii.

1.2 Pracownicze programy emerytalne

PPE to III filar polskiego systemu emerytalnego.

Pracownicze programy emerytalne, organizowane przez pracodawcę przy współudziale pracowników, są dobrowolną formą grupowego oszczędzania na emeryturę i stanowią III filar polskiego systemu emerytalnego. Składkę podstawową finansuje pracodawca, natomiast pracownik może dobrowolnie dokonywać dodatkowych wpłat z własnych środków w ramach składki dodatkowej. Środki wnoszone do programu są odprowadzane i zarządzane przez instytucję finansową, która jest wybierana przez pracodawcę i pracowników na etapie tworzenia programu.

Pracownicze programy emerytalne mogą być prowadzone w jednej z czterech form:

- w formie pracowniczego funduszu emerytalnego,

- w formie umowy o wnoszenie przez pracodawcę składek pracowników do funduszu inwestycyjnego,
- w formie umowy grupowego ubezpieczenia na życie pracowników z zakładem ubezpieczeń w formie grupowego ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym,
- w formie zarządzania zagranicznego[1].

Możliwe jest utworzenie programu przez jednego pracodawcę, jako programu zakładowego lub też wspólnie z innymi pracodawcami, którzy zdecydowali się na jego realizację na jednakowych warunkach - jako programu międzyzakładowego.

Zgodnie z ustawą o PPE, zgromadzone przez uczestnika na jego rachunku środki mogą podlegać wypłacie, wypłacie transferowej (do innego PPE lub na IKE) lub zwrotowi. Przesłanki do wycofania środków z programu, w każdym z wyżej wymienionych przypadków, są szczegółowo określone przepisami prawa.

Wypłata zgromadzonych oszczędności może nastąpić:

- na wniosek uczestnika po osiągnięciu przez niego 60 roku życia,
- po przedstawieniu przez niego decyzji o przyznaniu prawa do emerytury, po ukończeniu 55-ego roku życia,
- na wniosek osoby uprawnionej - w przypadku śmierci uczestnika,
- bez wniosku uczestnika w przypadku ukończenia przez niego 70 lat (o ile wcześniej nie wystąpił z wnioskiem o wypłatę środków).

1.3 Indywidualne konta emerytalne

Indywidualne konta emerytalne (IKE) funkcjonują od 2004 r. Jest to forma umowy zawartej przez oszczędzającego z:

- funduszem inwestycyjnym,
- podmiotem prowadzącym działalność maklerską,
- zakładem ubezpieczeń,
- bankiem
- dobrowolnym funduszem emerytalnym (od 2012 r.).

IKE funkcjonują od 2004 r.

Prawo do wpłat na IKE przysługuje osobie, która ukończyła 16 lat. Małoletni ma prawo do dokonywania wpłat na konto emerytalne tylko w roku kalendarzowym, w którym uzyskuje dochody z pracy wykonywanej na podstawie umowy o pracę i w wysokości nie przekraczającej tych dochodów. W przypadku osób, które osiągnęły wiek 55 lat i decydują się na założenie IKE, konieczne jest złożenie dodatkowego oświadczenia o niedokonaniu w przeszłości wypłaty środków zgromadzonych na IKE. Wpłaty na IKE w każdym roku są ograniczone limitem kwotowym. Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego ogłasza w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej "Monitor Polski" do końca roku kalendarzowego poprzedzającego rok, w którym będą dokonywane wpłaty na IKE, wysokość ww. limitu kwoty.

[1] Na dzień sporządzenia raportu KNF nie wydała żadnej decyzji o wpisie do rejestru PPE programu prowadzonego w formie zarządzania zagranicznego.

Wpłata na IKE jest opodatkowana, a podatek pobierany jest od przychodu oszczędzającego, z którego pochodzi składka na IKE. Zwolnienie podatkowe przysługujące osobie oszczędzającej na IKE dotyczy podatku od zysków kapitałowych, jednak jest ograniczone limitem kwotowym dotyczącym wysokości wpłacanych środków oraz warunkiem posiadania przez oszczędzającego jednego IKE.

Wypłata środków z IKE jest nieopodatkowana. Uprawnienia do wypłaty zgromadzonych środków na IKE przysługują osobie po osiągnięciu wieku 60 lat lub nabyciu uprawnień emerytalnych i ukończeniu 55 roku życia, po spełnieniu warunków ustawowych oraz osobie uprawnionej na wypadek śmierci oszczędzającego.

1.4 Indywidualne konta zabezpieczenia emerytalnego

Indywidualne konta zabezpieczenia emerytalnego (IKZE) funkcjonują od 2012 r. Jest to forma umowy zawartej przez oszczędzającego z:

- funduszem inwestycyjnym,
- podmiotem prowadzącym działalność maklerską,
- zakładem ubezpieczeń,
- bankiem,
- dobrowolnym funduszem emerytalnym.

IKZE funkcjonują od 2012 r.

Prawo do wpłat na IKZE, tak jak w przypadku IKE, przysługuje osobie, która ukończyła 16 lat. Małoletni ma prawo do dokonywania wpłat na konto emerytalne tylko w roku kalendarzowym, w którym uzyskuje dochody z pracy wykonywanej na podstawie umowy o pracę i w wysokości nie przekraczającej tych dochodów. Wpłaty na IKZE w każdym roku są ograniczone limitem kwotowym. Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego ogłasza w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej "Monitor Polski" do końca roku kalendarzowego poprzedzającego rok, w którym będą dokonywane wpłaty na IKZE, wysokość ww. limitu kwoty.

W IKZE zwolnienie podatkowe polega na tym, że wpłaty na IKZE osoba oszczędzająca może odliczyć od podstawy opodatkowania w każdym roku kalendarzowym, w którym dokonywała wpłat. Warunkiem skorzystania z odliczenia podatkowego jest posiadanie tylko jednego IKZE.

Od kwoty wypłat z IKZE, w tym wypłat na rzecz osoby uprawnionej na wypadek śmierci oszczędzającego, pobierany jest zryczałtowany podatek w wysokości 10% przychodu. Uprawnienia do wypłaty zgromadzonych środków na IKZE przysługują osobie po osiągnięciu wieku 65 lat, po spełnieniu warunku ustawowego oraz osobie uprawnionej na wypadek śmierci oszczędzającego.

1.5 Pracownicze plany kapitałowe

W 2019 r. pojawił się nowy produkt gromadzenia oszczędności w ramach III filaru systemu emerytalnego, tj. pracownicze plany kapitałowe (PPK). Pełne wdrożenie systemu rozłożone zostało na kilka lat, jednak grupa największych pracodawców (zatrudniających powyżej 250 osób) objęta została tym systemem już w połowie 2019 r. Etapy wdrażania PPK zostały

uzależnione od liczby pracowników zatrudnianych przez poszczególnych pracodawców. Dla przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 50 osób przepisy ustawy o PPK zaczęły obowiązywać od dnia 1 stycznia 2020 r. Kolejnymi datami granicznymi są 1 lipca 2020 r. – dla podmiotów, które zatrudniają co najmniej 20 osób oraz 1 stycznia 2021 r. – dla pozostałych podmiotów oraz jednostek wchodzących w skład sektora finansów publicznych.

PPK rozpoczęły funkcjonowanie w II połowie 2019 r.

Nowymi funduszami powołanymi ustawą o PPK są fundusze zdefiniowanej daty, gdzie pod pojęciem „zdefiniowanej daty funduszu" należy rozumieć rok, w którym wiek 60 lat osiągają osoby urodzone w roku stanowiącym środek przedziału roczników, dla których dany fundusz zdefiniowanej daty jest właściwy. Towarzystwo tworzy fundusz zdefiniowanej daty ze zdefiniowaną datą funduszu przypadającą, co 5 lat dla kolejnych pięcioletnich przedziałów roczników.

PPK mogą być tworzone w formie:
- dobrowolnego funduszu emerytalnego zdefiniowanej daty zarządzanego przez powszechne towarzystwo emerytalne,
- specjalistycznego funduszu (subfunduszu) inwestycyjnego będącego funduszem zdefiniowanej daty zarządzanego przez towarzystwo funduszy inwestycyjnych,
- ubezpieczeniowego funduszu kapitałowego będącego funduszem zdefiniowanej daty w zakładzie ubezpieczeń.

1.6 Planowane zmiany w obowiązujących regulacjach i ich wpływ na podmioty oraz uczestników

Projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku z przeniesieniem środków z otwartych funduszy emerytalnych na indywidualne konta emerytalne przewidywał przekształcenie PTE w TFI, a OFE i DFE w SFIO. Wspomniany projekt w dniu 13 lutego 2020 r. został przyjęty przez Sejm i zakładał, że przekazanie środków z OFE do IKE nastąpiłoby automatycznie. Jeżeli członek OFE złożyłby specjalną deklarację, to wówczas jego środki trafiłyby do ZUS. Zgodnie z planowaną ustawą, uczestnicy OFE mogliby w wyznaczonym okresie 2 miesięcy zdecydować, co wybierają. Przekazanie środków miałoby nastąpić w okresie 4 miesięcy. Do ZUS przekazywane byłyby również automatycznie środki zgromadzone w OFE przez osoby, które do wyznaczonego dnia osiągnęłyby wiek emerytalny.

Z tytułu przekształcenia OFE w IKE pobierana byłaby opłata w wysokości 15 proc. aktywów netto OFE. Opłata byłaby równoważna efektywnej stopie opodatkowania emerytur wypłacanych z ZUS. Środki z tej opłaty miały trafić do Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Opłata zostałaby pobrana w dwóch transzach.

Prowadzące IKE specjalistyczne fundusze inwestycyjne otwarte, powstałe z przekształcenia OFE, miałyby inwestować środki na rynku kapitałowym z odpowiednim określeniem poziomu ryzyka. Projektowane przepisy

przewidywały też specjalny mechanizm przenoszenia aktywów do subfunduszu bardziej pasywnego, mniej podatnego na wahania rynku, w ciągu 5 lat przed osiągnięciem wieku emerytalnego.

W zarządzaniu środkami osób, które wybrałyby ZUS włączony miał być Polski Fundusz Rozwoju.

Projektowane przepisy stanowią ponadto, że środki zgromadzone na IKE miały być już prywatną własnością oszczędzającego i nie mogłyby stanowić przedmiotu transferu do budżetu państwa.

Jednak w połowie marca 2020 r. Senat odrzucił projekt ustawy przenoszącej środki zgromadzone w OFE na IKE.

Obecnie projekt ustawy znajduje się w Sejmie, a planowane terminy wdrożenia reformy przekształceniowej OFE, zostały przesunięte na 2021 r. ze względu na epidemię COVID.

Środki zgromadzone na przekształconym IKE miałyby być prywatną własnością oszczędzającego.

2. Instytucje i produkty

2.1 Przegląd instytucji finansowych oferujących produkty emerytalne

Na rynku finansowym funkcjonuje szereg instytucji oferujących produkty emerytalne. Jedne oferują prawie wszystkie produkty emerytalne dostępne na polskim rynku finansowym, inne specjalizują się w wąskim zakresie produktów.

Tabela 1. Produkty emerytalne oferowane przez poszczególne rodzaje instytucji rynku finansowego na koniec 2019 r.

Instytucje	II filar (OFE)	PPE	IKE	IKZE	PPK
Powszechne towarzystwa emerytalne	10	---	5	7	3
Pracownicze towarzystwa emerytalne	---	2	---	---	0
Towarzystwa funduszy inwestycyjnych	---	19	21	20	16
Domy maklerskie	---	---	7	6	---
Zakłady ubezpieczeń	---	9	14	9	1
Banki	---	---	16	3	---
SUMA	**10**	**30**	**63**	**45**	**20**

Źródło: UKNF, obliczenia własne

Zakłady ubezpieczeń i towarzystwa funduszy inwestycyjnych to instytucje oferujące 4 spośród 5 funkcjonujących form produktów emerytalnych: PPE, IKE, IKZE, PPK. Tę samą liczbę produktów emerytalnych oferują powszechne towarzystwa emerytalne, przy czym początkowo zostały powołane do zarządzania OFE, a w dalszej kolejności ich oferta produktowa została rozszerzona o prowadzenie dobrowolnych funduszy w

formie IKE, IKZE, PPK. Podmioty prowadzące działalność maklerską (DM) i banki są instytucjami, które oferują IKE i IKZE. Pracownicze towarzystwa emerytalne (PrTE), podobnie jak PTE, zostały powołane do zarządzania pracowniczymi funduszami emerytalnymi w ramach PPE, do 2019 r. zajmując się wyłącznie tą działalnością. W 2019 r. ustawodawca przepisami ustawy o PPK umożliwił zarządzanie przez PrTE funduszami zdefiniowanej daty w ramach PPK. Dotychczas żadne PrTE nie rozpoczęło tej działalności.

2.2 Rozwój produktów emerytalnych

W polskim systemie emerytalnym istnieją produkty emerytalne, które funkcjonują od 20 lat.

W polskim systemie emerytalnym istnieją produkty emerytalne, które funkcjonują od 20 lat lub też takie, które dopiero rozpoczynają swoją działalność. W porządku chronologicznym ich lista przedstawia się następująco:

- od 1999 r. OFE i PPE,
- od 2004 r. IKE,
- od 2012 r. IKZE,
- od 2019 r. PPK.

Z uwagi na funkcjonujący od początku działalności OFE do roku 2011 wymóg przystąpienia do OFE, zgromadziły one największą liczbę członków i najwyższą kwotę aktywów, lecz z powodu zmiany przepisów prawa od 2014 r. liczby te systematycznie maleją. W 2019 r. funkcjonowało na rynku emerytalnym 10 OFE zarządzanych przez PTE, które obejmowały 15,7 mln członków i 154,8 mld zł aktywów.

Tabela 2. Podstawowe dane o produktach emerytalnych (stan na 31.12.2019)

Produkt	Liczba instytucji zarządzających środkami	Wartość zgromadzonych aktywów (w mln zł)	Liczba uczestników (w tys.)
II filar (OFE)	10 ♦	154 816,1 ↓	15 670,4 ↓
PPE	30 ↑	14 547,6 ↑	612,9 ↑
IKE	63 ↑	10 167,4 ♦	950,8 ♦
IKZE	45 ↑	3 283,8 ♦	654,6 ♦
PPK	20 ↑	84,7 ↑	328,9 ↑

porównanie stanu na koniec 2019 r. do stanu na koniec 2018 r.:
↑wzrost ↓spadek ♦ brak zmiany lub zmiana nieistotna

Źródło: UKNF, obliczenia własne

W 2019 r. środkami gromadzonymi w PPE zarządzało 30 instytucji finansowych – o 3 więcej niż w 2018 r. Nominalnie liczba programów prowadzonych przez pracodawców wzrosła o 677 w stosunku do roku ubiegłego (710 rejestracji nowych PPE, 33 likwidacje PPE). Przyrost ten stanowił 35,5% ogólnej liczby funkcjonujących

programów na koniec 2019 r. Dla porównania w roku poprzednim przyrost nowych programów ukształtował się na poziomie 14,4%. Wzrost liczby PPE rejestrowanych w 2019 r. miał bezpośredni wpływ na zwiększenie liczby uczestników oraz wartości zgromadzonych aktywów w PPE – na koniec roku w PPE uczestniczyło 613 tys. osób, a zgromadzone środki osiągnęły wartość 14,5 mld zł.

Na koniec 2019 r. w PPE uczestniczyło 613 tys. osób, a wartość zgromadzonych aktywów wyniosła 14,5 mld zł.

Tabela 3. Rozwój rynku PPE w latach 2015 – 2019

	2015	2016	2017	2018	2019
Liczba PPE	1 054	1 036	1 053	1 230	1 907
Liczba pracodawców prowadzących PPE	1 120	1 107	1 153	1 389	2 158

Źródło: UKNF, obliczenia własne

Poza rokiem 2005, w którym nastąpił proces przekształceń ubezpieczeń grupowych w pracownicze programy emerytalne, w konsekwencji czego odnotowano blisko 600 rejestracji nowych PPE, rynek PPE rozwijał się mało dynamicznie. Przyrost nowych programów oscylował wokół kilkudziesięciu PPE rocznie. Odwrócenie tej tendencji nastąpiło w 2018 r. wraz z planowanym wprowadzeniem obowiązkowych PPK, które z początkiem 2019 r. stały się nowym elementem polskiego systemu emerytalnego. PPE stanowią z jednej strony alternatywę dla PPK, ponieważ zgodnie z przepisami ustawy o PPK, pracodawca prowadzący PPE jest zwolniony z obowiązku prowadzenia PPK, pod warunkiem, że umowa zakładowa zawarta w ramach tego programu będzie określać składkę podstawową w wysokości co najmniej 3,5% wynagrodzenia uczestnika. Z drugiej strony ustawa o PPK nie wyklucza jednoczesnego prowadzenia przez pracodawcę PPE oraz PPK. Uszczegółowienie planów wprowadzenia PPK miało bezpośredni wpływ na rozwój PPE w latach 2018 – 2019.

Informacje o funkcjonujących IKE przesłały na koniec 2019 r. 63 instytucje finansowe, tj. o 4 więcej niż w 2018 r. – dołączyło jedno TFI i trzy banki. Na koniec 2019 r. funkcjonowało 950,8 tys. IKE, na których zgromadzono aktywa o wartości 10,2 mld zł. IKZE funkcjonują o 8 lat krócej niż IKE (od 2012 r.) i jest ich mniej niż IKE. 45 instytucji finansowych (w 2019 r. dołączyło 2 TFI) przesłało informacje o funkcjonowaniu na koniec 2019 r. 654,6 tys. IKZE, na których zgromadzono aktywa o wartości 3,3 mld zł. Zarówno IKE, jak i IKZE nie wykazują obecnie istotnych tendencji wzrostowych zarówno pod względem liczby oszczędzających, jak i kwoty aktywów.

PPK rozpoczęły funkcjonowanie w II połowie 2019 r. Na koniec grudnia 2019 r. w ewidencji PPK zostało umieszczonych 20 instytucji oferujących PPK, które przesłało informacje

o 328,9 tys. osób objętych PPK i wartości 84,7 mln zł zgromadzonych aktywów. W kolejnych latach PPK będą dalej rozwijać się z uwagi na kolejne etapy przystępowania pracodawców do systemu.

2.3 Formy produktów emerytalnych oferowanych przez instytucje finansowe

Formy produktów emerytalnych charakteryzują się odmiennymi możliwościami oraz wyróżniającymi je cechami szczególnymi, do których należą czysto inwestycyjny walor produktu, czy funkcja oszczędnościowo – ubezpieczeniowa polegająca na wypłacie dwóch rodzajów świadczeń, tj. świadczenia ubezpieczeniowego oraz świadczenia emerytalnego.

Formy produktów emerytalnych charakteryzują się odmiennymi możliwościami oraz wyróżniającymi je cechami szczególnymi.

W przypadku PPE, istotnym zjawiskiem zaobserwowanym w 2019 r. jest zmiana dotychczasowego trendu dotyczącego przewagi liczebności programów prowadzonych w formie ubezpieczeniowej na rzecz programów prowadzonych w formie umowy z funduszem inwestycyjnym. Po raz pierwszy w historii PPE programy zarządzane przez fundusze inwestycyjne wzrosły nominalnie aż o 708 PPE. Na koniec 2019 r. programy w tej formie stanowiły 67,6%, podczas gdy w roku ubiegłym 47,3%.

Wykres 1. Liczba PPE w podziale na formę organizacyjną w latach 2015 – 2019

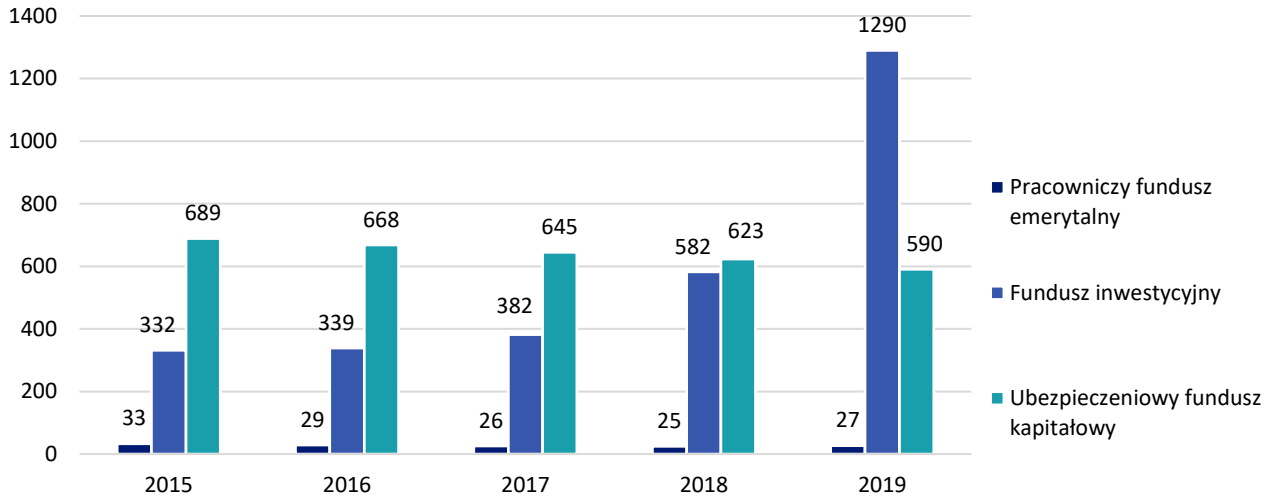

Źródło: UKNF, obliczenia własne

Biorąc pod uwagę formę IKE oraz IKZE, będące umową zawartą przez oszczędzającego z funduszem inwestycyjnym zarządzanym przez TFI, podmiotem prowadzącym działalność maklerską, zakładem ubezpieczeń, bankiem lub dobrowolnym funduszem emerytalnym zarządzanym przez PTE, najwięcej kont, zarówno w przypadku IKE, jak i IKZE funkcjonowało na koniec 2019 r. w zakładach ubezpieczeń, a najmniej w DFE zarządzanym przez PTE (w przypadku IKE) i w podmiotach prowadzących działalność maklerską (w przypadku IKZE).

Najwięcej kont, zarówno w przypadku IKE, jak i IKZE funkcjonowało na koniec 2019 r. w zakładach ubezpieczeń.

PPK obsługiwane przez różne instytucje finansowe w zależności od formy umowy o zarządzanie zawartej

pomiędzy podmiotem zatrudniającym a tą instytucją, ze względu na formę, zgromadziły najwięcej uczestników i aktywów w specjalistycznych funduszach inwestycyjnych zarządzanych przez TFI, w dalszej kolejności w dobrowolnych funduszach emerytalnych zdefiniowanej daty zarządzanych przez PTE oraz najmniej w ubezpieczeniowych funduszach kapitałowych zakładu ubezpieczeń.

3. Zgromadzone aktywa w systemie emerytalnym

3.1 Aktywa w podziale na rodzaj produktu

Na koniec 2019 r. w systemie emerytalnym (OFE i pozostałe formy dobrowolnego oszczędzania na cele emerytalne) zgromadzono aktywa o wartości 182,9 mld zł. W PPE, na IKE i IKZE zanotowano wzrost wartości aktywów w porównaniu do 2018 r. łącznie o 4,3 mld zł. OFE były jedynymi, gdzie wartość zgromadzonych aktywów obniżyła się o 2,5 mld zł. Na spadek największy wpływ miały umorzenia środków przekazywanych przez OFE do ZUS w ramach tzw. suwaka bezpieczeństwa, który polega na tym, że w okresie 10 lat poprzedzających osiągnięcie przez członka OFE wieku emerytalnego, zgromadzony przez niego kapitał w OFE jest umarzany i przekazywany sukcesywnie do ZUS. Kwota umorzonych środków we wszystkich OFE przewyższyła wpływy funduszy w 2019 r., tworząc ujemne saldo. Wypracowane zyski na działalności inwestycyjnej oraz nowe składki do OFE nie pokryły tego salda w 2019 r. W konsekwencji aktywa netto OFE na poziomie zagregowanym spadły drugi rok z rzędu, w 2019 r. o 2,5 mld, w 2018 r. o 22,2 mld zł r.

Na koniec 2019 r. w systemie emerytalnym zgromadzono aktywa o wartości 182,9 mld zł.

Tabela 4. Wartość zgromadzonych aktywów na koniec lat 2015 – 2019 (w mln zł)

Produkt	2015	2016	2017	2018	2019
II filar (OFE)	140 496,1	153 433,8	179 529,9	157 333,9	154 816,1
PPE	10 623,5	11 394,5	12 643,5	12 802,5	14 547,6
IKE	5 645,0	6 655,5	7 961,3	8 691,5	10 167,4
IKZE	619,6	1 078,1	1 706,8	2 317,6	3 283,8
PPK	-	-	-	-	84,7
SUMA	**157 384,2**	**172 561,9**	**201 841,6**	**181 145,5**	**182 899,6**

Źródło: UKNF, obliczenia własne

Aktywa zgromadzone w PPE według stanu na dzień 31 grudnia 2019 r. zwiększyły się, w porównaniu z końcem 2018 r., o 1,7 mld zł, tj. o 13,6%. Po odnotowanym w 2018 r. obniżeniu dynamiki przyrostu aktywów (wzrost zaledwie o 1,2% w stosunku do 2017 r.), w 2019 r. nastąpiło odwrócenie tej tendencji. Na wynik netto składają się przyrost aktywów PPE w formie umowy z funduszem inwestycyjnym (+1,7 mld zł), przyrost

aktywów PPE w formie pracowniczego funduszu emerytalnego (+78 mln zł) oraz spadek aktywów PPE w formie ubezpieczeniowej (-71 mln zł). Na koniec 2019 r. największy udział w rynku PPE mierzony wartością zgromadzonych aktywów odnotowały PPE w formie umowy z funduszem inwestycyjnym. Wartość zgromadzonych aktywów w PPE prowadzonych w tej formie wyniosła ponad 9,4 mld zł, co stanowiło 65% całkowitej kwoty środków zgromadzonych w PPE na koniec 2019 r. Aktywa zgromadzone w pozostałych formach stanowiły: 22% – PPE w formie ubezpieczeniowej oraz 13% – PPE w formie pracowniczego funduszu emerytalnego.

PPE, poza OFE, mają największy udział w aktywach systemu emerytalnego.

Wartość zgromadzonych na IKE aktywów w okresie 5 ostatnich lat systematycznie wzrastała średniorocznie w tempie 15% i na koniec 2019 r. wyniosła 10,2 mld zł, o 1,5 mld zł więcej niż w 2018 r. Aktywa IKZE na koniec 2019 r. wyniosły 3,3 mld zł, o 1 mld zł więcej niż w 2018 r., a ich wartość wzrastała corocznie w latach 2015-2019 średnio o 64%.

Wykres 2. Udział produktów mierzony wielkością aktywów w systemie emerytalnym na koniec 2015 i 2019 r.

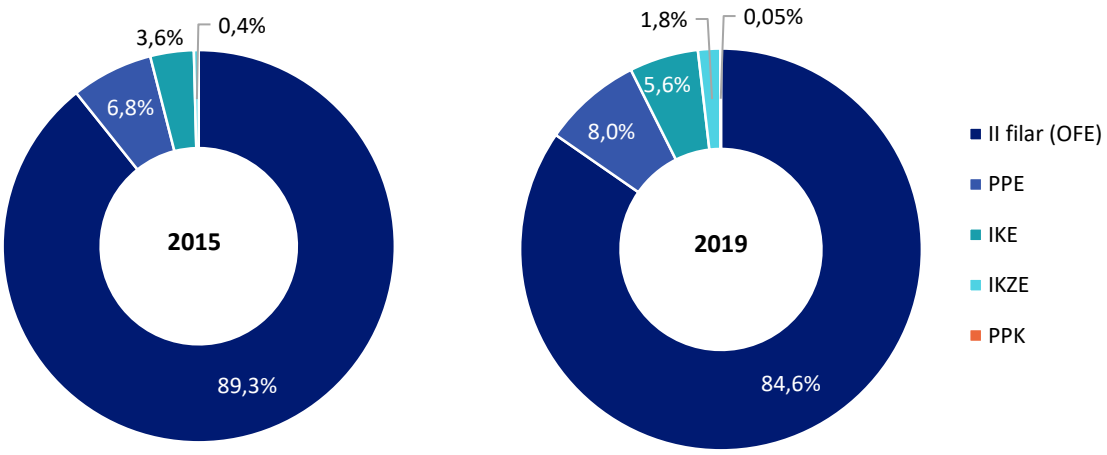

Źródło: UKNF, obliczenia własne

Porównanie udziału poszczególnych produktów emerytalnych pod względem zgromadzonych aktywów na koniec 2015 r. i koniec 2019 r. wskazuje na wzrost udziału aktywów IKE i IKZE (po 2 p.p.) oraz wzrost udziału PPE (o 1 p.p.). Aktywa OFE, jak wspomniano wcześniej, z uwagi na zmianę przepisów prawa obniżyły swój udział w aktywach systemu emerytalnego (o 4 p.p.).

3.2 Aktywa według instytucji

Na koniec 2019 r. w zgromadzonych w systemie emerytalnym aktywach największy udział miały PTE zarządzające od 1999 r. funduszami emerytalnymi o wartości 155,4 mld zł. Na drugim miejscu znalazły się TFI zarządzające w ramach systemu emerytalnego funduszami inwestycyjnymi o wartości 14,4 mld zł. Zakłady ubezpieczeń z aktywami o wartości 6,8 mld zł były instytucjami, które zajęły 3 miejsce pod względem zgromadzonych aktywów w systemie emerytalnym. Uszeregowanie na drugiej i trzeciej pozycji TFI i ZU to efekt 20-letniego funkcjonowania produktu – tutaj PPE, których aktywa stanowią najwyższy udział w produktach emerytalnych tych instytucji. Podmioty prowadzące działalność maklerską (DM) i banki, oferując od 2004 r. IKE i od 2012 r. IKZE, objęły na koniec 2019 r. 2,5% udziału w rynku w kwocie 4,5 mld zł. Natomiast PrTE z 1% udziałem (1,9 mld zł) w zgromadzonych aktywach systemu emerytalnego, które zarządzają PFE w ramach PPE działając na rynku od 1999 r., zajęły najniższą pozycję z uwagi na dokonywane w przeszłości likwidacje PFE i przenoszenie zgromadzonych aktywów do innej formy PPE, tj. funduszy inwestycyjnych zarządzanych przez TFI.

W zgromadzonych w systemie emerytalnym aktywach największy udział miały PTE zarządzające funduszami emerytalnymi.

Tabela 5. Wartość zgromadzonych aktywów według rodzaju instytucji i produktu na koniec 2019 r. (w mln zł)

Instytucje	II filar (OFE)	PPE	IKE	IKZE	PPK	Udział w rynku
Powszechne towarzystwa emerytalne	154 816,1	-	80,7	470,0	11,6	85,0%
Pracownicze towarzystwa emerytalne	-	1 878,5	-	-	0,0	1,0%
Towarzystwa funduszy inwestycyjnych	-	9 407,3	3 266,4	1 608,7	72,1	7,8%
Zakłady ubezpieczeń	-	3 261,8	2 738,9	783,6	0,9	3,7%
Domy maklerskie	-	-	1 784,7	197,2	-	1,1%
Banki	-	-	2 296,7	224,3	-	1,4%
SUMA	**154 816,1**	**14 547,6**	**10 167,4**	**3 283,8**	**84,7**	**100,0%**

Źródło: UKNF, obliczenia własne

3.3 Średnia wartość rachunku uczestnika systemu emerytalnego[2]

Najwyższą średnią wartość środków na cele emerytalne na koniec 2019 r. przeciętnie zgromadził uczestnik PPE (23,7 tys. zł), w drugiej kolejności pod względem przeciętnej wartości rachunku był uczestnik IKE (10,7 tys. zł), a następnie członek OFE (9,9 tys. zł). Najniższą średnią wartość aktywów przypadających na statystycznego uczestnika (z wyłączeniem PPK)

Najwyższą średnią wartość rachunku uczestnika w 2019 r. odnotowały PPE.

[2] Średnia wyliczona jako iloraz wartości środków na koniec roku oraz liczby uczestników na koniec roku.

zgromadził natomiast uczestnik IKZE (5 tys. zł).

Wykres 3. Średnia wartość środków na rachunku uczestnika na koniec 2019 r. (w zł)

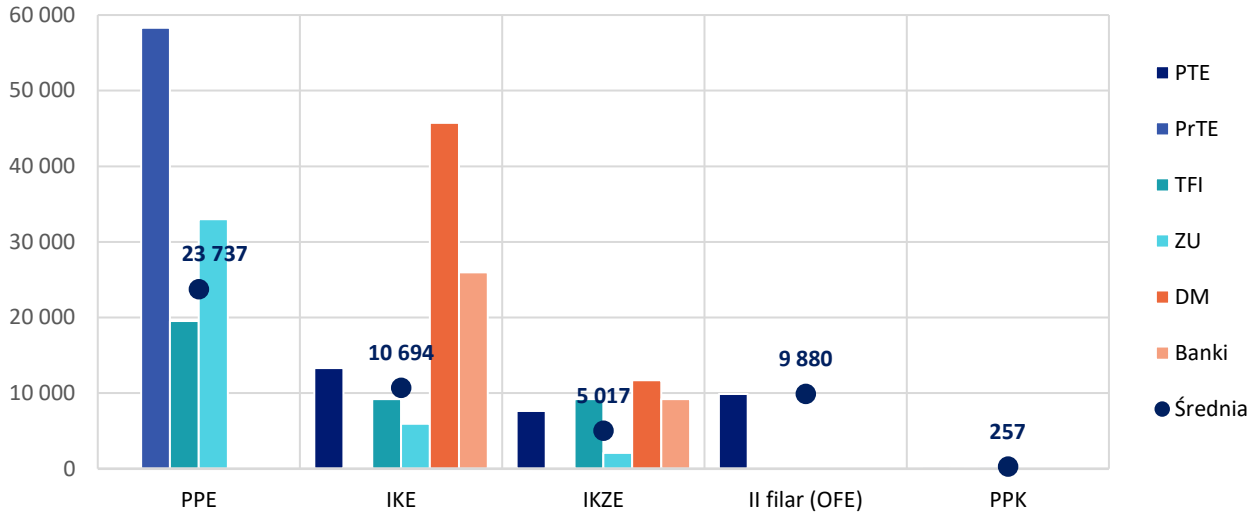

Źródło: UKNF, obliczenia własne

Pomimo najmniejszego udziału PPE w formie pracowniczego funduszu emerytalnego w ogólnej wartości zgromadzonych aktywów PPE na koniec 2019 r., PPE w tej formie cechowała najwyższa średnia wartość środków na rachunku uczestnika – na koniec 2019 r. wyniosła 58,3 tys. zł. Z kolei, w PPE w formie z funduszem inwestycyjnym, których udział w ogólnej wartości aktywów na koniec 2019 r. był największy i stanowił niemal 65%, średnia wartość środków na rachunku uczestnika była najniższa i na koniec roku wyniosła 19,5 tys. zł (trzykrotnie mniej w porównaniu do PPE w formie pracowniczego funduszu emerytalnego). W PPE w formie ubezpieczeniowej średnia wartość środków uczestnika na koniec 2019 r. wyniosła natomiast 33 tys. zł. W porównaniu do ubiegłorocznych danych wyliczonych w analogiczny sposób średnia wartość aktywów przypadających na statystycznego uczestnika PPE zmniejszyła się o 6,3 tys. zł. Przyczyny tendencji spadkowej średniej wartości rachunku uczestnika PPE są złożone, jednak wydaje się, że główną przyczyną jest to, że znaczna część programów została utworzona pod koniec roku – w konsekwencji pierwsze wpłaty nastąpiły dopiero w 2020 r.

W przypadku IKE najwyższą przeciętnie wartość rachunku na koniec 2019 r. mieli oszczędzający w podmiotach prowadzących działalność maklerską (45,7 tys. zł), zaś najniższą w zakładach ubezpieczeń (5,9 tys. zł).

Podobnie jak w przypadku IKE, w funkcjonujących od 2012 r. IKZE najwyższe kwoty oszczędzający zgromadzili w podmiotach prowadzących działalność maklerską (11,7 tys. zł), a najniższe oszczędzający w zakładach ubezpieczeń (2,1 tys. zł).

W przypadku IKE jak i IKZE najwyższą przeciętnie wartość rachunku na koniec 2019 r. mieli oszczędzający w podmiotach prowadzących działalność maklerską.

W PPK, które rozpoczęły działalność w II połowie 2019 r. przeciętna wartość rachunku uczestnika wyniosła około 250 zł, zarówno w funduszach zdefiniowanej daty zarządzanych przez PTE, jak i w specjalistycznych funduszach inwestycyjnych w ramach PPK zarządzanych przez TFI. Niższe przeciętnie kwoty w ramach PPK zgromadzono w zakładzie ubezpieczeń (poniżej 200 zł).

4. Uczestnicy systemu emerytalnego

4.1 Uczestnicy w podziale na rodzaj produktu

Z raportów przesłanych przez podmioty nadzorowane wynika, że na koniec 2019 r. dobrowolnym systemem emerytalnym objętych było 18,2 mln osób, z czego 86% stanowią członkowie OFE. Kolejną grupę pod względem liczby uczestników stanowią oszczędzający na IKE - 950,8 tys. (5,2%), na IKZE - 654,6 tys. (3,6%), w PPE - 612,9 tys. (3,4%) oraz oszczędzający w ramach PPK - 328,9 tys. osób (1,8%).

Na koniec 2019 r. dobrowolnym systemem emerytalnym objętych było 18,2 mln osób.

Tabela 6. Liczba uczestników na koniec lat 2015 – 2019 (w tys.)

Produkt	2015	2016	2017	2018	2019
II filar (OFE)	16 532	16 424	16 103	15 902	15 670
PPE	393	396	396	426	613
IKE	855	903	952	996	951
IKZE	597	643	690	731	655
PPK	-	-	-	-	329
SUMA	**18 377**	**18 366**	**18 141**	**18 055**	**18 218**

Źródło: UKNF, obliczenia własne

Wykres 4. Udział produktów mierzony liczbą uczestników w systemie emerytalnym na koniec 2015 i 2019 r.

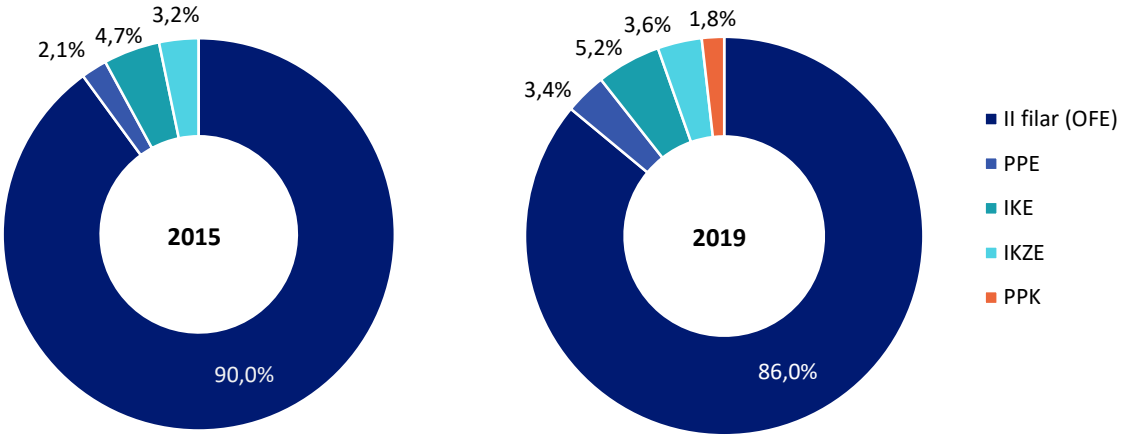

Źródło: UKNF, obliczenia własne

Zgodnie z danymi Centralnego Rejestru Członków Otwartych Funduszy Emerytalnych prowadzonego przez ZUS, na koniec 2019 r. do OFE należało łącznie ponad 15,6 mln członków. W porównaniu z końcem 2018 r. nastąpił spadek o ponad 231 tys. członków, czyli o około 1,5% w ujęciu względnym. W 2019 r. we wszystkich otwartych funduszach emerytalnych nastąpił spadek liczby członków.

Po likwidacji instytucji losowania do OFE dla osób wchodzących na rynek pracy i podlegających obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu (jeśli samodzielnie nie przystąpiły do żadnego OFE), podstawowym czynnikiem wpływającym na przyrost nowych członków jest przystąpienie do OFE w wyniku zawarcia umowy pierwszorazowej z inicjatywy ubezpieczonego. Zainteresowanie uczestnictwem w OFE w 2019 r. należy uznać za znikome. W tym okresie OFE zawarły 320 takich umów, co było niewystarczające, aby zapewnić zastępowalność kohort w funduszach i zatrzymać proces sukcesywnego zmniejszania się liczby ich członków.

Na koniec 2019 r. w PPE uczestniczyło blisko 613 tys. osób. Na przestrzeni ostatnich 5 lat liczba uczestników PPE wzrosła netto o ponad 220 tys. osób (+56%), przy jednoczesnym przyroście liczby działających programów o 853 programy. W stosunku do roku ubiegłego w 2019 r. przybyło blisko 187 tys. uczestników (wzrost o blisko 44%) i jest to największy przyrost liczby uczestników w ciągu ostatnich 5 lat. Wielkość tę należy odczytywać jako przyrost netto, co oznacza, że uwzględniono tu zarówno uczestników nowych programów, jak i osoby, które w ostatnim roku przystąpiły do programów wcześniej utworzonych, ale także uczestników, którzy dokonali wypłaty czy wypłaty transferowej poza system PPE (na IKE) oraz uczestników programów zlikwidowanych. Dynamika zmian ma bezpośredni związek z implementacją obowiązkowych pracowniczych planów kapita-

Od 2015 r. liczba członków OFE zmniejszyła się o ponad 950 tys. osób.

łowych oraz tworzeniem przez pracodawców PPE zwalniających z obowiązku utworzenia PPK. Co więcej, wzrost liczby osób uczestniczących w PPE jest w znacznym stopniu uzależniony od wielkości zatrudnienia u pracodawców, którzy tworzą programy, a w 2019 r. do ich grona dołączyli pracodawcy o dużej liczbie pracowników, co w konsekwencji spowodowało przyrost liczby uczestników PPE na nieodnotowaną dotąd skalę.

Wzrost liczby uczestników PPE dotyczył tylko jednej z form – umów z funduszem inwestycyjnym, gdzie odnotowano przyrost liczby uczestników o ponad 197 tys. osób. W pozostałych dwóch formach nastąpił spadek o ponad 1 tys. osób w formie pracowniczego funduszu emerytalnego oraz o blisko 9,2 tys. osób w formie ubezpieczeniowej w stosunku do roku poprzedniego.

Do 2018 r. zwiększała się corocznie zarówno liczba oszczędzających na IKE, jak i oszczędzających na IKZE. W 2019 r. liczba IKE wyniosła 950,8 tys. kont, a liczba IKZE 654,6 tys. rachunków. Liczba tych rachunków w 2019 r. po raz pierwszy zmniejszyła się. W przypadku IKZE nastąpił spadek o 76,5 tys., a w przypadku IKE o 45 tys. rachunków. Z wyjaśnień otrzymanych od instytucji wynika, że zmniejszenie, zarówno przypadku IKE, jak i IKZE było skutkiem technicznej operacji zamykania rachunków z zerowym stanem konta.

Liczba uczestników PPE wzrosła o 187 tys. osób w ciągu roku.

4.2 Uczestnicy według instytucji

Na koniec 2019 r. podobnie jak w przypadku wartości zgromadzonych aktywów w systemie emerytalnym, w liczbie 18,2 mln osób objętych systemem emerytalnym, największy udział w tej liczbie stanowili członkowie funduszy emerytalnych zarządzanych przez PTE, gdzie poza OFE (15,7 mln osób), najwyższą liczbę stanowili uczestnicy IKZE w DFE: 61,4 tys. TFI swoim zakresem działalności w systemie emerytalnym objęły 1,3 mln osób, gdzie najwięcej stanowili uczestnicy PPE: 481,8 tys. osób. Na trzecim miejscu pod względem liczby oszczędzających na cele emerytalne znalazły się zakłady ubezpieczeń z liczbą 0,9 mln osób, przy czym najwięcej z nich to oszczędzający na IKE: 462,2 tys. osób. Pozostałe instytucje: banki, podmioty prowadzące działalność maklerską i PrTE objęły swoją działalnością 201 tys. osób oszczędzających na cele emerytalne.

W 2019 r. nastąpiło zmniejszenie liczby kont IKE i IKZE z uwagi na zamykanie rachunków z zerowym stanem konta.

Tabela 7. Liczba uczestników wg instytucji i produktu na koniec 2019 r. (w tys.)

Instytucje	II filar (OFE)	PPE	IKE	IKZE	PPK	Udział w rynku
Powszechne towarzystwa emerytalne	15 670,4	-	6,1	61,4	45,9	86,6%
Pracownicze towarzystwa emerytalne	-	32,2	-	-	0	0,2%
Towarzystwa funduszy inwestycyjnych	-	481,8	355	175	278	7,1%
Zakłady ubezpieczeń	-	98,8	462,2	376,8	5	5,2%

Instytucje	II filar (OFE)	PPE	IKE	IKZE	PPK	Udział w rynku
Domy maklerskie	-	-	39	16,8	-	0,3%
Banki	-	-	88,5	24,4	-	0,6%
SUMA	**15 670,4**	**612,8**	**950,8**	**654,4**	**328,9**	**100,0%**

Źródło: UKNF, obliczenia własne

4.3 Nowi uczestnicy systemu emerytalnego

Z informacji przesłanych przez instytucje finansowe wynika, że w 2019 r. do systemu emerytalnego przystąpiło 637 tys. osób. Ponad połowę wśród nowych uczestników systemu emerytalnego stanowiły osoby przystępujące do PPK (51,6%) w liczbie 328,9 tys., w dalszej kolejności znalazły się osoby przystępujące do PPE (23,9%) w liczbie 152,1 tys. osób. Pozostałe formy: IKE, IKZE i OFE objęły 24,5% osób przystępujących w 2019 r. do systemu emerytalnego, przy czym do OFE przystąpiło 320 członków.

W 2019 r. do systemu emerytalnego przystąpiło 637 tys. osób.

Wykres 5. Liczba nowych uczestników systemu emerytalnego wg instytucji i produktu w 2019 r. (w osobach)

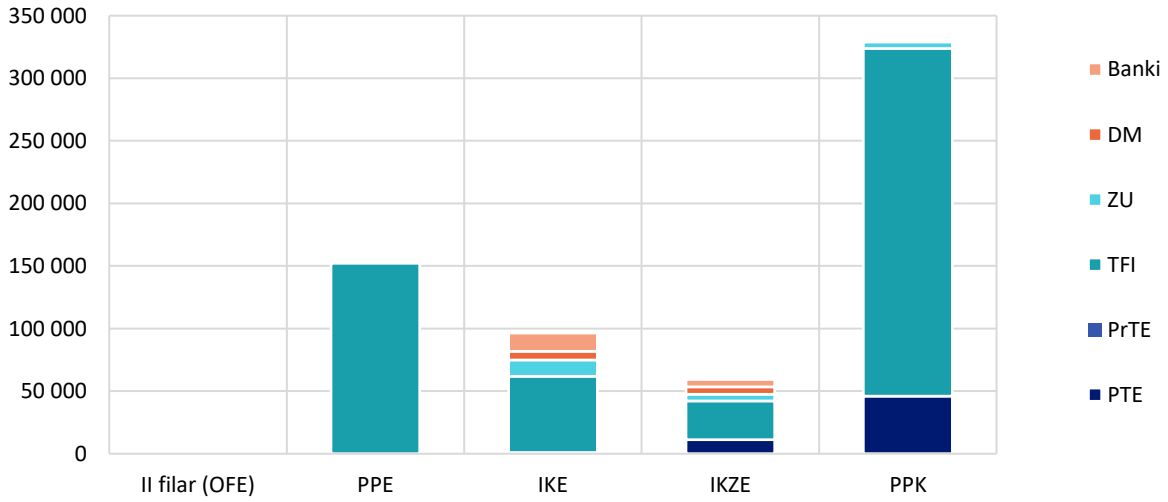

Źródło: UKNF, obliczenia własne

W 2019 r. powstał:

- 1 PPE, w którym liczba uczestników przekroczyła 15 tys. osób,
- 5 programów z liczbą uczestników zawierającą się w przedziale 2001 – 4000 osób,
- 18 programów z liczbą uczestników pomiędzy 1001 – 2000 osób,
- 263 programy, do których przystąpiło 101-1000 osób.

Liczba uczestników w pozostałych utworzonych w 2019 r. programach nie przekroczyła 100 osób. Istotne jest to, że część podmiotów dokonała rejestracji w ostatnich miesiącach roku i w tych programach proces przyjmowania pracowników do PPE

bądź to nie rozpoczął się do końca grudnia 2019 r., kiedy gromadzone były niniejsze dane, bądź też nie uległ jeszcze zakończeniu. Programami o potencjalnie największym zasięgu pod względem liczby uczestników zarejestrowanymi w 2019 r. są programy utworzone przez podmioty z branży górniczej, produkcyjnej oraz transportowej.

4.4 Wskaźnik uczestnictwa w PPE

Wskaźnik uczestnictwa w pracowniczych programach emerytalnych, wyznaczony jako stosunek liczby uczestników, na rzecz których wnoszone są składki do programów oraz liczby osób zatrudnionych u pracodawców prowadzących PPE, na koniec 2019 r. wyniósł 65,8% i obniżył się o 1,9% w stosunku do wskaźnika z końca 2018 r. Przyczyny spadku wartości omawianego wskaźnika w PPE nie są jednoznaczne, aczkolwiek może mieć to związek z ubiegłoroczną rejestracją programów przez podmioty zatrudniające znaczną liczbę pracowników przy jednoczesnym braku adekwatnej liczby pracowników przystępujących do nowopowstałych programów. Wynikać to może z faktu, że ponad 40% programów (286) została utworzona w IV kwartale 2019 r., a zatem proces uruchamiania tych programów na koniec roku nie został jeszcze zakończony. Najwyższym wskaźnikiem uczestnictwa charakteryzują się programy w formie pracowniczego funduszu emerytalnego, gdzie 84,5% pracowników uczestniczy w PPE. W pozostałych dwóch formach wskaźnik ten wynosi blisko 69% dla PPE formy ubezpieczeniowej i blisko 65% dla PPE w formie umowy z funduszami inwestycyjnymi.

Wskaźnik uczestnictwa w PPE obniżył się w 2019 r. o 1,9% w stosunku do wskaźnika z 2018 r.

Tabela 8. Wskaźnik uczestnictwa w PPE w latach 2015 – 2019

	2015	2016	2017	2018	2019
Wskaźnik uczestnictwa w PPE	70,3%	60,8%	71,6%	67,7%	65,8%

Źródło: UKNF, obliczenia własne

4.5 Wskaźnik uczestników czynnych

Wykres 9 obrazuje wskaźnik uczestników czynnych (w nazewnictwie OFE, PPE i PPK) oraz wskaźnik aktywnych rachunków (w nazewnictwie IKE oraz IKZE), czyli przedstawia liczbę uczestników/rachunków, które zostały w danym roku zasilane wpłatami.

Najwyższy wskaźnik uczestnictwa zanotowano w PPK w formie dobrowolnych funduszy emerytalnych zdefiniowanej daty.

Wykres 6. Wskaźnik uczestników/rachunków czynnych wg instytucji i produktu w 2019 r.

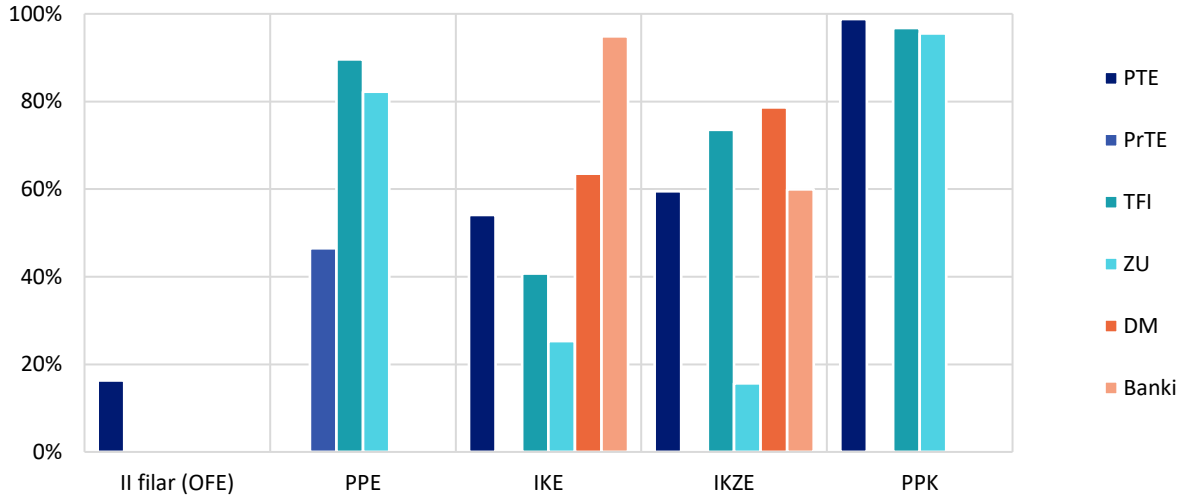

Źródło: UKNF, obliczenia własne

Na koniec 2019 r. 86% osób objętych dobrowolnym zabezpieczeniem emerytalnym w ramach PPE stanowili uczestnicy czynni, czyli osoby, na rzecz których w ostatnim kwartale pracodawca odprowadził składki podstawowe. Pozostałe 14% stanowili uczestnicy bierni. Są to np. osoby, które dobrowolnie wystąpiły z programu, bądź zmieniły pracodawcę i pozostawiły środki w programie prowadzonym przez dotychczasowego pracodawcę. W tej kategorii uwzględniani są także uczestnicy programów, w których czasowo zawieszono odprowadzanie składek oraz uczestnicy programów uruchamianych na przełomie roku , którzy nie mieszczą się w zakresie pojęciowym uczestnika biernego, jednakże są ujmowani w tej pozycji w sprawozdaniach przekazywanych UKNF przez instytucje finansowe.

W ciągu ostatniego roku liczba uczestników czynnych PPE wzrosła netto o ponad 193,5 tys. osób i na koniec 2019 r. wyniosła 527,8 tys. osób (+58%). Wzrost ten został wygenerowany wyłącznie przez programy realizowane w formie umowy z funduszem inwestycyjnym (+202 tys.). Pozostałe dwie formy charakteryzują się spadkiem liczby uczestników czynnych – w przypadku formy pracowniczego funduszu emerytalnego odnotowano spadek o 1 tys. uczestników czynnych, w przypadku formy ubezpieczeniowej liczba uczestników czynnych zmniejszyła się o blisko 7,5 tys. osób w stosunku do roku ubiegłego. Nietypowym zjawiskiem zaobserwowanym w 2019 r. jest spadek uczestnictwa biernego we wszystkich formach PPE. Liczba uczestników biernych zmniejszyła się ogółem o 6,7 tys. osób w porównaniu do roku poprzedniego. Na przestrzeni lat 2015 – 2019 nie odnotowano wcześniej spadku biernego uczestnictwa w PPE.

W przypadku IKE najwyższy udział liczby rachunków zasilanych w 2019 r. wpłatami w stosunku do liczby rachunków funkcjonujących zanoto-

wano w bankach (94,9%), a w przypadku IKZE w podmiotach prowadzących działalność maklerską (78,7%). Najniższy udział aktywnych rachunków zarówno IKE, jak i IKZE występuje w zakładach ubezpieczeń, który wyniósł odpowiednio 25,3% i 15,6%.

5. Wpłacone składki

5.1 Składki według rodzaju instytucji i produktu

W 2019 r. do systemu emerytalnego wpłynęło 8,1 mld zł składek, o 1,2 mld zł więcej niż w 2018 r. Największą wartość wpłat składek odnotowano w OFE (3,5 mld zł), a najmniejszą w PPK (86,3 mln zł).

W 2019 r. do systemu emerytalnego wpłynęło 8,1 mld zł składek.

Tabela 9. Wartość składek według rodzaju produktu na koniec 2015-2019 (w mln zł)

Produkt	2015	2016	2017	2018	2019
II filar (OFE)	3 154,3	3 202,5	3 314,4	3 325,9	3 469,6
PPE	1 231,2	1 210,0	1 265,4	1 356,6	1 895,9
IKE	944,7	1 065,5	1 209,0	1 404,9	1 702,8
IKZE	368,6	473,6	608,4	761,7	929,2
PPK					86,3
SUMA	**5 698,8**	**5 951,6**	**6 397,2**	**6 849,1**	**8 083,8**

Źródło: UKNF, obliczenia własne

OFE otrzymały w 2019 r. blisko 3,5 mld zł składek. Oznacza to, że średnio w miesiącu Zakład Ubezpieczeń Społecznych przekazał do OFE składki w kwocie 289 mln zł. Po uwzględnieniu opłat od składek, w 2019 r. na konta członków OFE wpłynęło 3,4 mld zł.

W 2019 r. do PPE odprowadzono łącznie blisko 1,9 mld zł składek, w tym ponad 1,8 mld zł z tytułu składek podstawowych i 65,1 mln zł z tytułu składek dodatkowych. Łączna roczna suma odprowadzonych składek do PPE po raz pierwszy w historii zbliżyła się do 2 mld zł. W porównaniu do roku poprzedniego, do PPE wpłynęło o 539,2 mln zł składek więcej, co oznacza wzrost ich wartości o 40% - w ciągu ostatnich 5 lat nie odnotowano tak wysokiego tempa przyrostu odprowadzanych składek.

OFE otrzymały w 2019 r. blisko 3,5 mld zł składek.

Wykres 7. Suma składek wg rodzaju instytucji i produktu w 2019 r. (w mln zł)

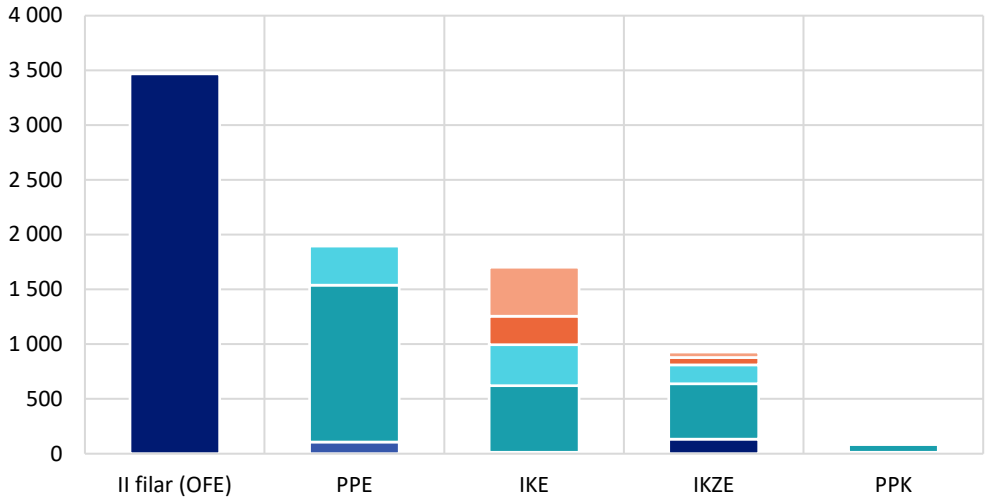

W 2019 r. najwięcej składek, z wyłączeniem OFE, wpłynęło do PPE.

Źródło: UKNF, obliczenia własne

Wzrost kwot odprowadzonych do PPE nastąpił we wszystkich formach, w jakich realizowane są programy, jednak największy odnotowano w PPE, w których zarządzającymi są fundusze inwestycyjne. Kwota wpłat do PPE prowadzonych w tej formie zwiększyła się o 528,5 mln zł w stosunku do roku poprzedniego, co oznacza przyrost o 58,6%. W pozostałych formach kwota wpłaconych składek zwiększyła się o 8,1 mln zł w przypadku PPE w formie ubezpieczeniowej oraz o blisko 2,6 mln zł w przypadku PPE w formie pracowniczego funduszu emerytalnego (przyrost odpowiednio o 2,3% i 2,4% w stosunku do roku ubiegłego). Zestawiając powyższe dane z obserwacjami dotyczącymi liczby uczestników, można potwierdzić, iż napływ uczestników z nowo zarejestrowanych programów, w których składki wpłacane są do funduszy inwestycyjnych, był na tyle istotny, że stanowił on główną składową przyrostu składek odprowadzonych do PPE w 2019 r.

W 2019 r. oszczędzający na IKE wpłacili 1,7 mld zł składek, o 0,3 mld zł więcej niż w 2018 r. i najwięcej w ostatnich 5 latach. Najwyższych wpłat łącznie dokonali oszczędzający na IKE w funduszach inwestycyjnych (607,9 mln zł), a najniższych oszczędzający w DFE zarządzanych przez PTE (13,5 mln zł).

W przypadku IKZE kwota składek wyniosła 0,9 mld zł, o 0,2 mld zł więcej niż w 2018 r. i również była to najwyższa kwota wpłaconych składek w latach 2015-2019. Najwyższych wpłat łącznie dokonali oszczędzający na IKZE w funduszach inwestycyjnych (507,1 mln zł), a najniższych oszczędzający w bankach (49,7 mln zł).

W II połowie 2019 r. PPK zostały zasilone wpłatami w wysokości 86,3 mln zł, z czego 73 mln zł wpłynęło do specjalistycznych funduszy inwestycyjnych zarządzanych przez TFI, 12,3 mln zł do funduszy zdefiniowanej daty zarządzanych przez PTE, a 0,9 mln zł do ubezpieczeniowych funduszy kapitałowych w zakładzie ubezpieczeń.

5.2 Średnia roczna wartość wpłat na uczestnika w 2019 r.[3]

Biorąc pod uwagę funkcjonujące na rynku produkty emerytalne, najwyższą średnią wartość wpłat w 2019 r. odnotowano na koncie uczestnika IKE (4,6 tys. zł). W drugiej kolejności najwyższych przeciętnie wpłat dokonał uczestnik IKZE (3,7 tys. zł). Niewiele mniejszych wpłat (łącznie z tytułu składek podstawowych oraz dodatkowych) dokonał uczestnik PPE, którego konto zostało zasilone średnio kwotą 3,6 tys. zł. Najniższą średnią roczną wartość wpłat, z wyłączeniem PPK, zgromadził natomiast członek OFE (1,4 tys. zł).

W przekroju instytucjonalnym widoczne jest duże zróżnicowanie wysokości przeciętnej wpłaty – najwyższe średnie roczne wpłaty odnotowano w podmiotach prowadzących działalność maklerską (10,5 tys. zł) w ramach IKE oraz w pracowniczych towarzystwach emerytalnych - PPE w formie pracowniczego funduszu emerytalnego (7,2 tys. zł), najniższe natomiast w zakładach ubezpieczeń, zarówno w IKE, IKZE, jak i PPK.

Najwyższą średnią wartość wpłat w 2019 r. odnotowano na koncie uczestnika IKE - 4,6 tys. zł.

Wykres 8. Średnia roczna wartość wpłat w 2019 r. (w tys. zł)

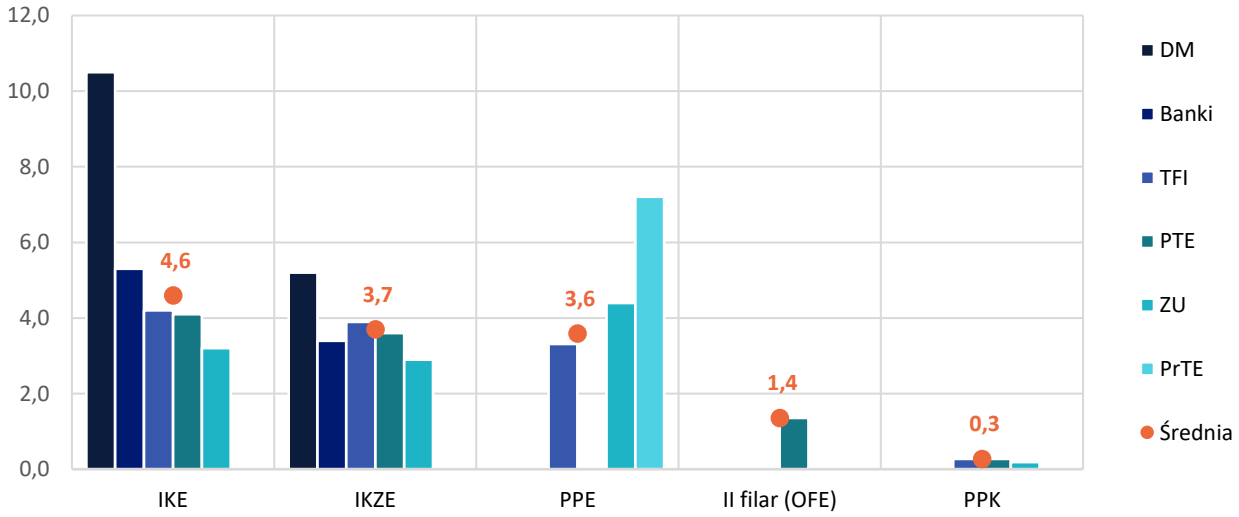

Źródło: UKNF, obliczenia własne

6. Wypłaty i umorzenia środków

W 2019 r. zostały wypłacone, jak również umorzone środki o wartości 8,3 mld zł, o 1 mld zł mniej niż w 2019 r. Zmniejszenie dotyczyło OFE, natomiast w pozostałych produktach więcej środków zostało wypłaconych niż w 2018 r. Najwyższy wzrost kwoty wypłat nastąpił w PPE (o 67,2 mln zł) oraz w IKE (o 43,5 mln zł). W Tabeli 10

[3] Średnia wyznaczona jako iloraz wartości odprowadzonych składek na koniec roku oraz liczby uczestników czynnych/aktywnych na koniec roku.

przedstawiono szczegółowe dane dotyczące wartości wypłat dokonanych w ostatnich 5 latach, przy uwzględnieniu podziału na poszczególne produkty emerytalne.

Najwyższy wzrost - o 67,2 mln zł wypłacanych kwot zanotowano w PPE.

Tabela 10. Wartość wypłat i umorzeń* środków w latach 2015-2019 (w mln zł)

Produkt	2015	2016	2017	2018	2019
II filar (OFE)	5 046,5	3 991,4	6 711,8	8 493,5	7 380,5
PPE	401,7	431,9	499,7	577,9	645,1
IKE	113,0	148,5	181,7	216,5	260,0
IKZE	0,4	0,9	2,1	4,4	11,0
PPK					0,0
SUMA	**5 561,6**	**4 572,7**	**7 395,3**	**9 292,3**	**8 296,6**

*) w przypadku OFE umorzenia środków, w tym m.in. „suwak"

Źródło: UKNF, obliczenia własne

W 2019 r. w ramach „suwaka bezpieczeństwa" OFE przekazały do ZUS środki o wartości 6,9 mld zł, czyli średnio 4,5% swoich aktywów netto (pierwsze przekazanie środków w ramach suwaka nastąpiło w IV kwartale 2014 r. i obejmowało okres od lutego 2014 r. - do końca 2018 r. OFE przekazały do ZUS kwotę przekraczającą 25 mld zł). Relacja kwot przekazywanych do ZUS przez poszczególne OFE do wielkości ich aktywów jest zróżnicowana, ze względu na niejednorodną strukturę wiekową członków poszczególnych funduszy.

W ramach „suwaka bezpieczeństwa" OFE przekazały do ZUS środki o wartości 4,5% swoich aktywów netto.

Wykres 9. Składki przekazane do OFE i kwota suwaka z OFE w latach 2015 – 2019 (w mln zł)

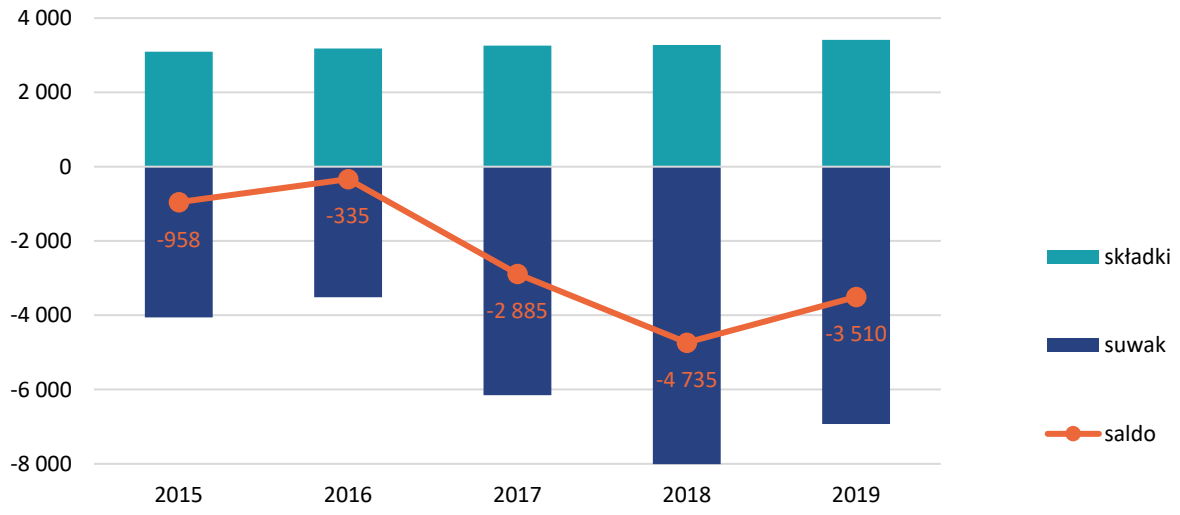

Źródło: OFE, obliczenia własne

W analizowanym okresie żaden z OFE nie odnotował dodatniego salda rozliczeń z ZUS. Średnio w 2019 r. OFE dokonywały umorzeń jednostek rozrachunkowych o wartości wyższej o ponad 393,4 mln złotych niż przeliczeń środków członków na kapitał funduszu.

Podobnie jak w poprzednich latach, w 2019 r. nastąpił wzrost wartości środków wypłacanych z PPE, co jest konsekwencją uzyskiwania uprawnień do wypłaty coraz większej liczby osób objętej tym systemem oraz zwiększania się z upływem kolejnych lat oszczędzania stanu konta w PPE. Łączna wartość wypłat zrealizowanych w 2019 r. wyniosła 645,1 mln zł i tym samym wzrosła o 11,6% w porównaniu z rokiem 2018.

Wzrost wartości wypłacanych z PPE środków dotyczył dwóch form PPE: pracowniczego funduszu emerytalnego oraz umowy z funduszem inwestycyjnym. Wartość wypłat w przypadku PPE z funduszem inwestycyjnym wzrosła o 27,7%, natomiast w PPE w formie pracowniczego funduszu emerytalnego o 3,3%. Zmniejszenie wartości wypłat odnotowano w PPE prowadzonych w formie ubezpieczeniowej – w stosunku do roku poprzedniego spadek wyniósł 12,6%. Środki z rachunków prowadzonych w ramach pracowniczych programów emerytalnych wypłaciło 15,6 tys. osób. W tym zakresie niewiele się zmieniło w porównaniu do roku poprzedniego, w którym liczba osób dokonujących wypłat wyniosła 15,5 tys. osób.

Łączna wartość wypłat z PPE zrealizowanych w 2019 r. wyniosła 645,1 mln zł .

Statystycznie osoba dokonująca wypłaty z PPE otrzymała 41,3 tys. zł, tj. o ponad 4 tys. zł więcej niż w 2018 roku. Statystyczny uczestnik programu, w którym zarządzającym środkami jest pracowniczy fundusz emerytalny wypłacił z konta PPE ponad 61,4 tys. zł (wzrost w ciągu roku zaledwie o 0,8%). W programach ubezpieczeniowych wypłata wyniosła średnio 44,5 tys. zł (wzrost o niespełna 6%), natomiast w programach, w których środkami zarządzają fundusze inwestycyjne – 37,5 tys. zł. (wzrost o blisko 18%).

Z przesłanych przez instytucje nadzorowane raportów wynika, że mimo, iż PPK rozpoczęły działalność w II połowie 2019 r., to zostały już zrealizowane wypłaty z PPK na kwotę 30,6 tys. zł.

Wykres 10. Średnia roczna wypłata/umorzenie na uczestnika w 2019 r. według produktu (w tys. zł)

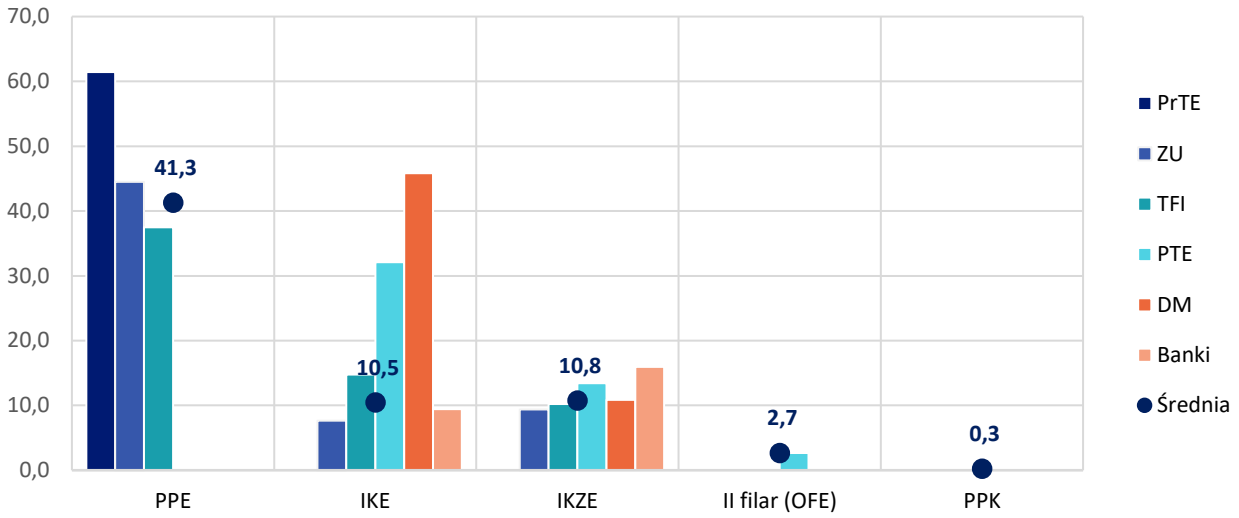

Źródło: UKNF, obliczenia własne

Do instytucji finansowych zarządzających produktami emerytalnymi wpływają środki, które zasilają rachunki uczestników systemu emerytalnego, jak również dokonywane są wypłaty środków, zwroty z powodu rezygnacji lub transfery do innych form produktów emerytalnych, o ile jest to dozwolone przepisami prawa. W 2019 r. zarówno PPE, IKE, jak i IKZE zanotowały dodatnie saldo wpływów (wpływy przewyższały wypływy). Ujemną kwotę wykazały OFE z uwagi na wymagane przepisami prawa umorzenia środków. Biorąc pod uwagę wartość zgromadzonych na koniec 2019 r. aktywów w systemie emerytalnym i przychodów z tego tytułu, jak również operacje zasilania produktów emerytalnych środkami i zmniejszania zgromadzonych środków w trakcie 2019 r., salda dodatnie na koniec 2019 r. uzyskano w większości produktów emerytalnych, poza PPK, które rozpoczynając działalność pod koniec roku, w początkowej fazie były obciążone obligatoryjnymi kosztami.

Najwyższą średnią wypłatę zrealizowano w 2019 r. w pracowniczych funduszach emerytalnych

Tabela 11. Saldo netto aktywów według rodzaju produktu na koniec 2019 r. (w mln zł)

Produkt	Różnica między wpływami a wypływami środków	Roczna zmiana wartości aktywów w stosunku do 2018 r.	Saldo netto
II filar (OFE)	-3 911	-2 518	1 393
PPE	1 110	1 745	635
IKE	1 241	1 476	235
IKZE	865	966	101
PPK	86	85	-2
SUMA	**-609**	**1 754**	**2 363**

Źródło: UKNF, obliczenia własne

7. Dodatkowe informacje o produktach systemu emerytalnego

7.1 Wyjątkowa liczba rejestracji PPE w 2019 r.

W 2019 r. utworzono 710 pracowniczych programów emerytalnych, co jest najwyższą wielkością na przestrzeni ostatnich 5 lat. Największy odsetek zakładanych PPE stanowiły programy realizowane w formie umowy z funduszem inwestycyjnym (706 PPE). Przyrost liczby programów prowadzonych w pozostałych formach jest znikomy. W 2019 r. utworzono zaledwie 2 programy w formie ubezpieczeniowej oraz 2 programy w formie pracowniczego funduszu emerytalnego.

W latach 2015 – 2019 obserwuje się stałą tendencję wzrostową zainteresowania PPE prowadzonych w tej formie. Znaczący wzrost nowych programów tworzonych z funduszem inwestycyjnym nastąpił już w 2018 r., w którym po raz pierwszy od kilku lat rejestracja programów w formie umowy z funduszem inwestycyjnym przekroczyła liczbę trzycyfrową i wyniosła 198.

710 rejestracji nowych PPE w 2019 r.

Wykres 11. Liczba nowych wpisów PPE w podziale na formy w latach 2015 – 2019

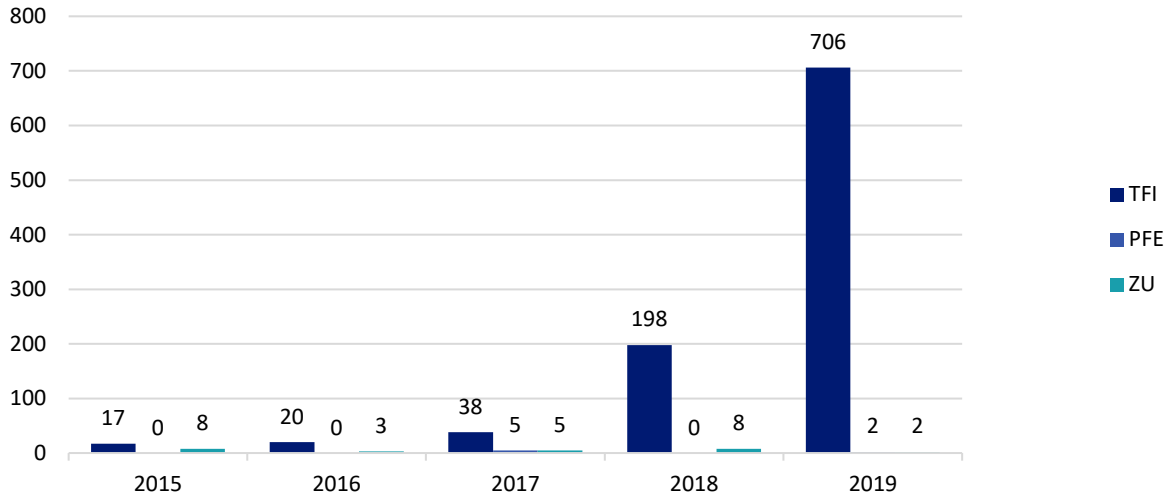

Źródło: UKNF, obliczenia własne

W ostatnich latach następuje stały wzrost zainteresowania produktem oferowanym przez fundusze inwestycyjne jako formą PPE. Powyższe ma zapewne po części związek ze wzrostem popularności funduszy inwestycyjnych w Polsce i ich znaczenia na rynku finansowym. Z kolei formę ubezpieczeniową, której popularność zapewniły przede wszystkim funkcjonujące w zakładach pracy grupowe ubezpieczenia na życie, które w latach 2004-2005 były masowo przekształcane w PPE, w ostatnich latach cechuje niewielka aktywność na rynku PPE. Biorąc pod uwagę udział tych dwóch form w ogólnej liczbie PPE na koniec 2015 r. oraz na koniec 2019 r. okazuje się, że w ciągu 5 lat udział programów w formie ubezpieczeniowej spadł z 65,3% do blisko 31% (o ponad 34 pkt. proc.). Jednocześnie, jak już wspomniano wcześniej, wzrósł udział PPE w formie z funduszem inwestycyjnym – z 31,5% do 67,6% (o ponad 36 pkt. proc.). Za spadek udziału programów ubezpieczeniowych w ogólnej liczbie PPE odpowiada nie tylko mniejsza liczba rejestracji, ale również znaczna liczba wykreśleń dotyczących programów prowadzonych w tej formie.

W ostatnich latach największą popularnością cieszą się PPE w formie w formie umowy z funduszem inwestycyjnym.

7.2 Wartość składek podstawowych i dodatkowych w PPE

Na koniec 2019 r. wartość wpłaconych przez pracodawców prowadzących PPE składek podstawowych wyniosła 1,8 mld zł. W stosunku do roku ubiegłego do PPE wpłacono o blisko 520 mln składek podstawowych więcej (wzrost o 40%). Wzrost kwot odprowadzanych do programów dotyczył wszystkich form, w jakich realizowane są programy, jednakże największy przyrost odprowadzonych składek podstawowych (podobnie jak w przypadku łącznej sumy odprowadzonych składek podstawowych i dodatkowych) zaobserwowano w PPE z funduszem inwestycyjnym gdzie wyniósł on aż 58,5%. Pozostałe formy

Do PPE wpłacono 1,8 mld zł tytułem składki podstawowej.

PPE cechuje niski przyrost odprowadzonych składek podstawowych, tj. niespełna 3% w porównaniu do roku poprzedniego.

Wykres 12. Składki podstawowe w latach 2015 – 2019 (w mln zł)

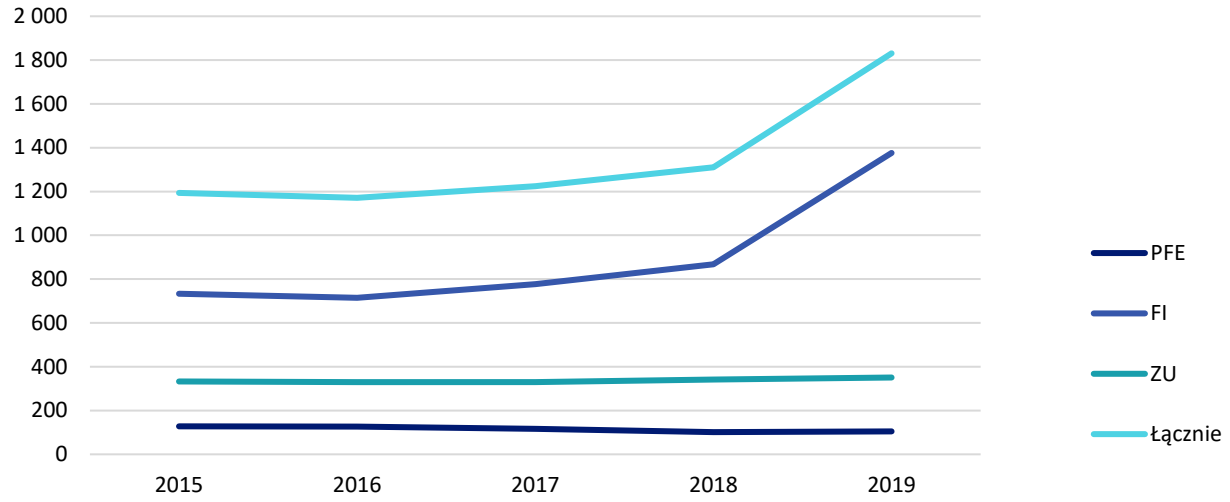

Źródło: UKNF, obliczenia własne

W celu zachowania kompatybilności danych, w Tabeli 12 przedstawiono wysokość średniej rocznej wysokości składki podstawowej na uczestnika PPE wyliczoną w sposób analogiczny jak w dotychczasowo publikowanych rocznych raportach o PPE. W 2019 r. konto statystycznego uczestnika PPE zostało zasilone kwotą 4,2 tys. zł (tytułem składki podstawowej), tj. o 177 zł więcej niż w roku poprzednim.

Tabela 12. Średnia roczna składka podstawowa w latach 2015 – 2019 (w zł)[4]

	2015	2016	2017	2018	2019
Średnia roczna składka podstawowa na uczestnika	3 660	3 550	3 827	4 070	4 247

Źródło: UKNF, obliczenia własne

Roczna wartość składek dodatkowych wniesionych w 2019 r., czyli składek opłacanych indywidualnie przez uczestników PPE, wyniosła 65,1 mln zł i jest to najwyższa wartość w historii rynku PPE. Wartość odprowadzonych składek dodatkowych w porównaniu z rokiem ubiegłym wzrosła o rekordowe 19,4 mln zł, co oznacza, że tempo przyrostu składek dodatkowych przekroczyło 42%. Na wynik netto składają się przyrost wartości odprowadzonych składek w PPE w

Do PPE wpłacono 65,1 mln zł tytułem składki dodatkowej.

[4] Średnia wyliczona jako iloraz wartości sumy składek podstawowych odprowadzonych w ramach PPE w danym roku i średniej liczby uczestników, na rzecz których pracodawca odprowadzał składki podstawowe z początku i końca danego roku.

formie umowy z funduszem inwestycyjnym (+60%), spadek wartości składek PPE w formie ubezpieczeniowej (-11%) oraz spadek wartości składek PPE w formie pracowniczego funduszu emerytalnego (-7%). Wartość odprowadzonych składek dodatkowych w okresie 5 ostatnich lat wzrastała średniorocznie w tempie 6% i na koniec 2019 r. zwiększyła się o 26,9 mln zł w porównaniu do 2015 r.

Statystyczny uczestnik PPE w 2019 r. przeznaczył z własnych środków 106 zł na dodatkowe wpłaty do PPE.

Wykres 13. Składki dodatkowe w latach 2015 – 2019 (w mln zł)

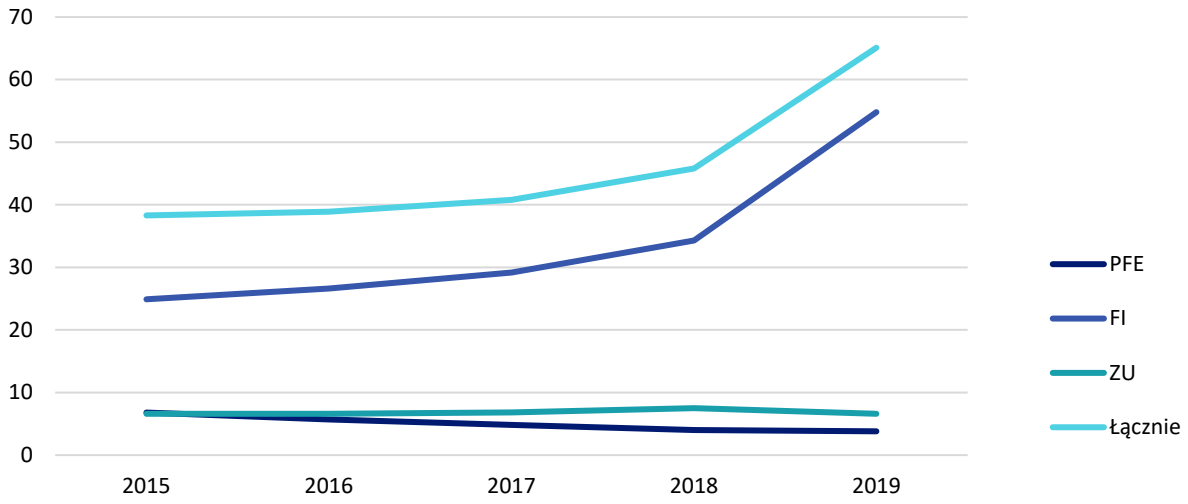

Źródło: UKNF, obliczenia własne

Statystyczny uczestnik PPE w 2019 r. przeznaczył z własnych środków 106 zł na dodatkowe wpłaty do PPE (składka dodatkowa). Średnia roczna wartość odprowadzonych składek dodatkowych wyznaczona w przeliczeniu jedynie na osoby opłacające składkę dodatkową (nie zaś na wszystkich uczestników PPE) wyniosła natomiast 1 295 zł, tj. o 42 zł więcej niż w 2018 r.

Tabela 13. Średnia roczna składka dodatkowa w latach 2015 – 2019 (w zł)[5]

	2015	2016	2017	2018	2019
Średnia roczna składka dodatkowa na uczestnika	1 204	1 192	1 209	1 253	1 295

Źródło: UKNF, obliczenia własne

[5] Średnia wyliczona jako iloraz wartości sumy składek dodatkowych odprowadzonych w ramach PPE w danym roku i średniej liczby uczestników wnoszących składki dodatkowe z początku i końca danego roku.

Suma składek podstawowych odprowadzanych w 2019 r. przez pracodawców na rzecz uczestników stanowiła 97% łącznej kwoty składek odprowadzonych na rachunki uczestników w omawianym okresie i wskaźnik ten nie zmienił się w stosunku do poprzedniego roku. Zaledwie 3% składek, jakie trafia na rachunki uczestników PPE, pochodzi z dobrowolnych wpłat pracowników dokonywanych tytułem składki dodatkowej. Znowelizowana ustawa o PPE, która weszła w życie z dniem 1 czerwca 2004 r., wprowadziła limit kwoty składek dodatkowych, które mogą być wpłacone przez uczestnika PPE w danym roku. Obecnie suma składek dodatkowych wniesionych przez uczestnika PPE do jednego programu w ciągu roku kalendarzowego nie może przekroczyć kwoty odpowiadającej czteroipółkrotności przeciętnego prognozowanego wynagrodzenia miesięcznego w gospodarce narodowej na dany rok. W 2019 r. była to kwota 21,4 tys. zł.

7.3 Wykreślenia PPE

W 2019 r. zlikwidowano ogółem 33 PPE, w tym 21 programów w formie ubezpieczeniowej oraz 12 programów w formie z funduszem inwestycyjnym. Nie odnotowano żadnego wykreślenia programu w formie pracowniczego funduszu emerytalnego.

W ciągu ostatnich kilku lat liczba wykreśleń utrzymuje się mniej więcej na podobnym poziomie i oscyluje w przedziale 30 – 40 zlikwidowanych PPE rocznie.

W 2019 r. wykreślono 33 PPE.

Wykres 14. Wykreślenia PPE w latach 2015 – 2019

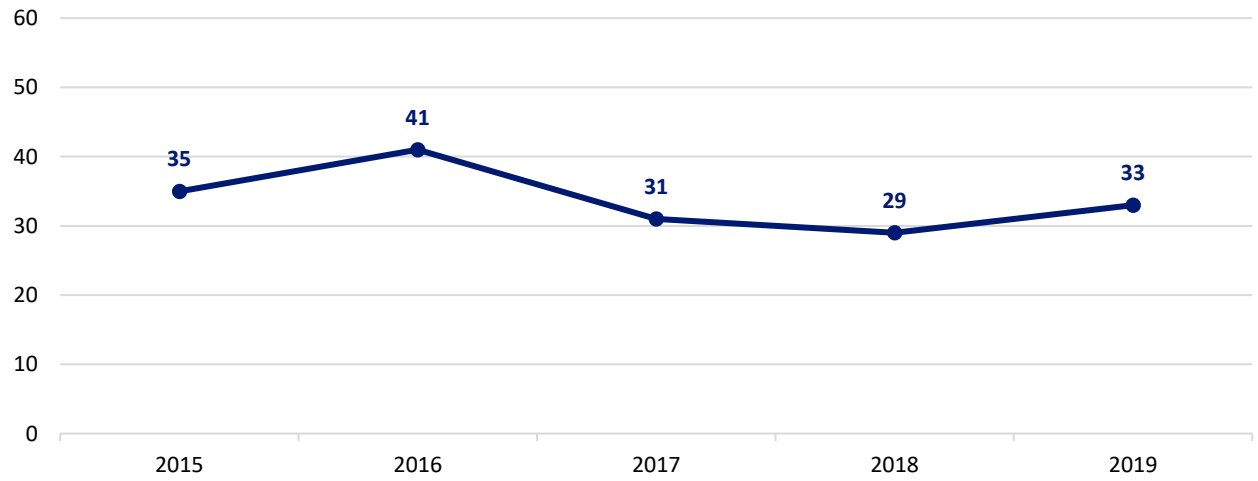

Źródło: UKNF, obliczenia własne

Szacowany ubytek uczestników wynikający z likwidacji programów w 2019 r. wyniósł niespełna 700 osób (uwzględniono tu osoby dokonujące w 2019 r. wypłat transferowych na IKE oraz osoby, które posiadały jeszcze środki w zlikwidowanych programach według stanu na dzień

31.12.2019 r.). Ubytek ten miał niewielki wpływ na przyrost uczestnictwa netto w PPE[6].

Tabela 14. Przyrost uczestników PPE netto na koniec 2019 r.

Liczba uczestników w utworzonych PPE	152 126
Liczba uczestników w wykreślonych PPE	678
Przyrost liczby uczestników netto	151 448

Źródło: UKNF, obliczenia własne

Ubytek uczestników spowodowany likwidacją programów w 2019 r. był mniejszy o 74% niż w 2018 r. Porównanie liczby uczestników PPE w programach utworzonych w 2018 r. i w 2019 r. wskazuje natomiast, że w 2019 r. do nowo zarejestrowanych programów przystąpiło niemal 7-krotnie więcej osób niż w roku poprzednim.

Różnica między aktywami programów utworzonych w 2019 r. oraz aktywami programów zlikwidowanych w 2019 r. wyniosła +250 mln zł.

Wykres 15. Liczba uczestników w programach utworzonych i zlikwidowanych w latach 2018 – 2019 (w tys.)

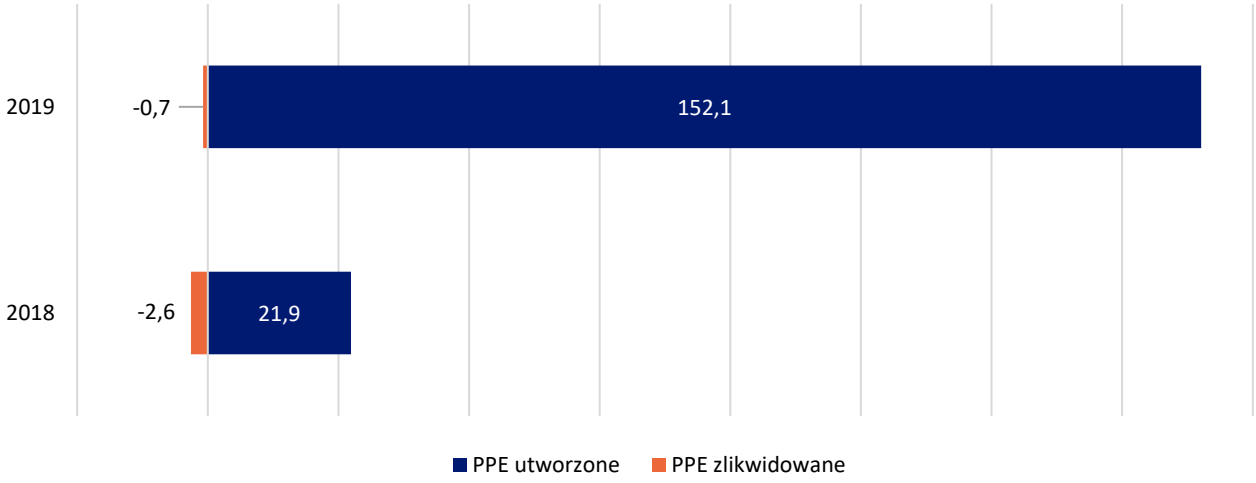

Źródło: UKNF, obliczenia własne

Według stanu na dzień 31.12.2019 r. wartość aktywów zgromadzonych w programach utworzonych w 2019 r. wyniosła 259,8 mln zł (uwzględniono tu również programy utworzone przez pracodawców, którzy w 2019 r.

[6] Przyrost netto wyznaczony jako różnica między liczbą uczestników w programach utworzonych w 2019 r. (w tym w programach pracodawców przystępujących do programów międzyzakładowych) a liczbą uczestników w programach wykreślonych w 2019 r.

przystąpili do programów międzyzakładowych). Środki zgromadzone w programach zlikwidowanych wyniosły natomiast 10,2 mln zł. Różnica między aktywami wniesionymi do systemu z programów rejestrowanych w 2019 r. oraz aktywami „utraconymi" wskutek likwidacji programów w 2019 r. wyniosła blisko 250 mln zł, co wskazuje na odwrócenie tendencji z poprzednich lat, kiedy to aktywa programów zlikwidowanych przewyższały środki, które napływały do programów nowoutworzonych.

Różnica pomiędzy aktywami programów utworzonych w 2019 r. oraz aktywami programów zlikwidowanych w 2019 r. wyniosła +250 mln zł.

Wykres 16. Wartość aktywów w programach utworzonych i zlikwidowanych w latach 2018 – 2019 (w mln zł)

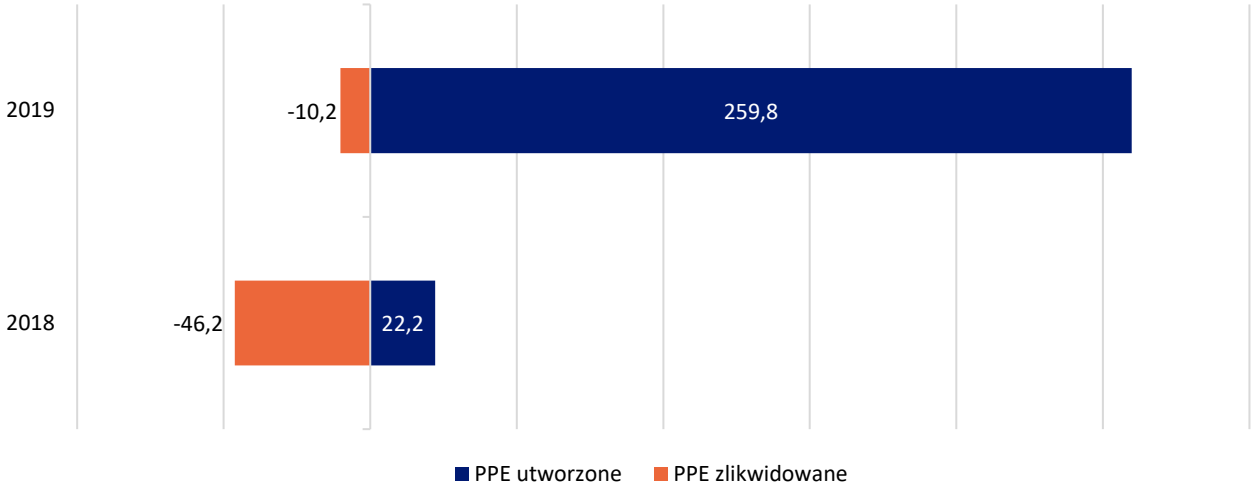

Źródło: UKNF, obliczenia własne

Wzrost nominalnej liczby programów w analizowanym okresie przełożył się bezpośrednio na niespotykany dotąd wzrost uczestnictwa netto i aktywów zgromadzonych w programach. W 2019 r. zostało założonych kilkaset programów, których skala jest wielokrotnie większa od zasięgu programów, które uległy likwidacji i których znaczna część od lat była nieaktywna.

7.4 Zwroty z IKE i IKZE oraz transfery z/do IKE i PPE

Zgodnie z ustawą o IKE oraz IKZE, oszczędzający na IKE lub IKZE mają możliwość dokonania zwrotu zgromadzonych środków. Zwrot środków zgromadzonych na IKE lub IKZE następuje w przypadku, gdy umowa o prowadzenie IKE lub IKZE została wypowiedziana przez którąkolwiek ze stron lub wygasła z innych przyczyn). Równoznacznie ze zwrotem traktuje się pozostawienie środków zgromadzonych na IKE lub IKZE, jeżeli umowa o prowadzeniu IKE lub IKZE wygasła, a nie zostały spełnione warunki do dokonania wypłaty lub wypłaty transferowej. Instytucja finansowa przed dokonaniem zwrotu jest zobowiązana:

– w przypadku IKE do potrącenia zryczałtowanego 19% podatku od dochodu oszczędzającego na IKE,

Zwrot środków z IKE lub IKZE jest związany z zobowiązaniem podatkowym.

– w przypadku IKZE do potrącenia podatku od dochodu oszczędzającego na IKZE według obowiązującej skali podatkowej.

Wskazany dochód obliczony jest jako różnica między kwotą stanowiącą wartość środków zgromadzonych na IKE a sumą wpłat na to konto.

Tabela 15. Zwroty z IKE oraz IKZE na koniec lat 2015-2019 (w mln zł)

Produkt	2015	2016	2017	2018	2019
IKE	253,9	256,8	266,2	271,3	287,2
IKZE	16,7	29,1	35,4	48,0	53,4
SUMA	**270,6**	**285,9**	**301,6**	**319,3**	**340,6**

Źródło: UKNF, obliczenia własne

Instytucje finansowe prowadzące IKE zrealizowały w 2019 r. 119,9 tys. dyspozycji członków dotyczących zwrotu całości środków zgromadzonych na IKE o wartości 287,2 mln zł. Oznacza to wzrost o 86 tys. liczby zwrotów i wzrost wartości zwróconych aktywów IKE w skali roku w ujęciu zagregowanym o 15,9 mln zł zwróconych kwot.

W związku z realizacją dyspozycji całkowitego jednorazowego zwrotu środków, najwięcej IKE, w podziale na rodzaj instytucji, zamknięto w zakładach ubezpieczeń (99,9 tys. kont), a wartość zwrotów na poziomie zagregowanym wyniosła odpowiednio 134,1 mln zł. Najwyższą przeciętną kwotę zwrotu otrzymali rezygnujący z IKE w DFE (18,2 tys. zł), a najniższą w funduszach inwestycyjnych (6 tys. zł).

W 2019 r. instytucje finansowe zwróciły oszczędzającym na IKE i IKZE łącznie 340,6 mln zł w wyniku realizacji ich dyspozycji.

Wykres 17. Przeciętny jednorazowy zwrot z IKE i IKZE w 2019 r. wg instytucji finansowych (w tys. zł)

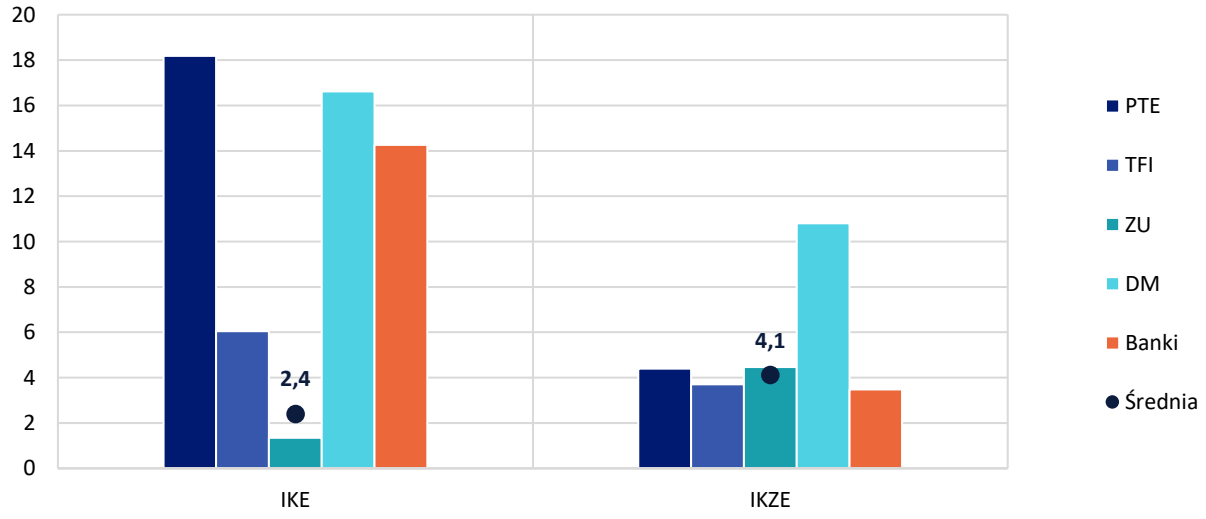

Źródło: UKNF, obliczenia własne

Od 2009 r. ustawodawca umożliwił oszczędzającym na IKE wystąpienie z wnioskiem o częściowy zwrot, pod warunkiem, że środki te pochodziły z wpłat na IKE, a nie z transferu środków z pracowniczego programu emerytalnego. Posiadacze IKE mogą zlecać instytucjom finansowym prowadzącym IKE dokonanie częściowych zwrotów środków zgromadzonych na rachunkach IKE. Instytucje finansowe są zobowiązane, przed dokonaniem częściowego zwrotu środków zgromadzonych na IKE, do odliczenia zryczałtowanego podatku od dochodu z tytułu częściowego zwrotu. Z możliwości dokonania częściowego zwrotu środków zgromadzonych na IKE z każdym rokiem korzysta coraz więcej osób. W 2019 r. na częściowe zwroty zdecydowało się 7,5 tys. osób. Wartość tych zwrotów osiągnęła poziom 58,6 mln zł (w 2018 r. było to 6,7 tys. osób i wartość zwrotów wyniosła 53,9 mln zł).

W 2019 r. zrealizowano 13 tys. dyspozycji zwrotu środków z IKZE (o 7,1 tys. mniej niż w 2018 r.), a zwrócone kwoty z tego tytułu w kwocie 53,4 mln zł były wyższe o 5,4 mln zł od kwoty zwrotów w 2018 r. Najwięcej dyspozycji zwrotu środków z IKZE zrealizowanych zostało w zakładach ubezpieczeń i funduszach inwestycyjnych (86,2% liczby zwrotów), a ich wartość wyniosła 45,8 mln zł (85,9% wartości zwrotów).

Zgodnie z ustawą o IKE oraz IKZE możliwa jest zmiana instytucji finansowej prowadzącej rachunek poprzez wypłatę transferową dokonywaną pomiędzy instytucjami finansowymi działającymi w obrębie IKE lub IKZE. Zgromadzone na IKE lub IKZE środki pozostają nadal w III filarze, mogą być jednak przeniesione na wniosek oszczędzającego lub na wniosek osób uprawnionych (w przypadku śmierci oszczędzającego) do innej instytucji finansowej prowadzącej IKE lub IKZE.

Ponadto w przypadku IKE ustawodawca umożliwił przeniesienie do PPE zgromadzonych na IKE środków, jak również odwrotnie, tj. przeniesienie środków zgromadzonych w PPE do IKE. Jednocześnie w przypadku, gdy na IKE oszczędzającego przyjęto transfer z PPE, instytucja finansowa przed dokonaniem zwrotu jest zobowiązana do przekazania do ZUS kwoty stanowiącej 30% sumy składek podstawowych wpłaconych do PPE, ewidencjonowanej na koncie ubezpieczonego.

Wyższa jest wartość przenoszonych środków z PPE na IKE, niż przenoszonych z IKE na PPE.

Wyższa jest wartość przenoszonych środków z PPE na IKE, niż przenoszonych z IKE na PPE, czyli następuje dodatni transfer środków na IKE. Na koniec 2019 r. 7,8 tys. osób zdecydowało się na przeniesienie na IKE zgromadzonych na PPE środków o wartości 144,2 mln zł oraz 16 osób, które złożyły dyspozycję przeniesienia środków z IKE do PPE o wartości 0,4 mln zł. Warto podkreślić, że w przypadku PPE przeniesienie środków do IKE to jedyna możliwość do dalszego zgromadzenia środków na cele emerytalne dla uczestnika PPE, którego zatrudnienie u pracodawcy prowadzącego PPE ustało, a u nowego pracodawcy nie funkcjonuje PPE. Oczywiście zgromadzone środki w PPE u danego pracodawcy pozostają, jeśli uczestnik nie złoży dyspozycji transferu środków do innego PPE lub na IKE, jednak nie będą one zasilane

wpłatami, a uczestnik staje się uczestnikiem biernym, którego rachunek w PPE przestaje być zasilany wpłatami.

Tabela 16. Transfery IKE do/z PPE w latach 2015-2019 (w tys. zł)

Transfery	2015	2016	2017	2018	2019
do PPE	79	469	1 088	367	354
z PPE	179 318	158 039	222 231	183 521	144 164
Saldo	**179 239**	**157 570**	**221 143**	**183 154**	**143 810**

Źródło: UKNF, obliczenia własne

Podsumowanie

Rok 2019 był rokiem, kiedy rozpoczęły funkcjonowanie pracownicze plany kapitałowe. Z uwagi, iż zawieranie umów z zarządzającymi PPK, jak również wpływy pierwszych składek odbyły się w II połowie roku, udział tej formy produktu emerytalnego na koniec 2019 r. okazał się marginalny w ogółem liczbie uczestników systemu emerytalnego, jak i zgromadzonych aktywów. Mimo powyższego, wprowadzenie PPK istotnie wpłynęło na wzrost popularności innej formy produktu, jakim jest PPE. Tym samym, w 2019 r. do rejestru PPE zostało wpisanych 710 nowych PPE. Wzrost liczby PPE zarejestrowanych w 2019 r. o 504 programy, w porównaniu do zarejestrowanych w 2018 r., miał bezpośredni wpływ na zwiększenie liczby uczestników oraz wartości zgromadzonych aktywów w PPE.

Rok 2019 był również rokiem, w którym kontynuowano prace legislacyjne nad rozwiązaniami zmieniającymi sposób organizacji i funkcjonowania funduszy emerytalnych. Zgodnie z założeniami projektu ustawy *o zmianie niektórych ustaw w związku z przeniesieniem środków z otwartych funduszy emerytalnych na indywidualne konta emerytalne*, PTE miały być przekształcone w towarzystwa funduszy inwestycyjnych, a zarządzane przez nie fundusze emerytalne miały stać się specjalistycznymi funduszami inwestycyjnymi otwartymi. Przekazanie środków z OFE do IKE nastąpiłoby automatycznie. Epidemia COVID-19 odsunęła w czasie wprowadzenie powyższych zmian, których wdrożenie spodziewane jest w 2021 r.

Etapy wdrażania PPK zostały uzależnione od liczby pracowników zatrudnianych przez poszczególnych pracodawców. Grupa największych pracodawców objęta została tym systemem w II połowie 2019 r., a ostatni etap - dla jednostek wchodzących w skład sektora finansów publicznych i pozostałych podmiotów nie objętych wcześniej tym systemem rozpocznie się 1 stycznia 2021 r. W konsekwencji w kolejnych latach, z uwagi na rozłożony w czasie rozwój PPK, spodziewany jest stały i systematyczny wzrost liczby uczestników i gromadzonych aktywów w ramach PPK.